

رۆژەكانى ئىران

نووسىنى: ئارچى رۆزىتلىت
كەرىمى حسامى لە ئارسيه وه كرهوويه به كوردى

سۆكھۆلم - ۱۹۹۰

إعادة التنسيق و الفهرسة

و تخفيض الحجم

منتدى إقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

منتدى إقرأ الثقافي

للكتب (كوردى - عربى - فارسى)

www.iqra.ahlamontada.com

پۆژەكانى ئىيران

نووسىنى: ئارچى رۆزىتەت
كەرىمى جامى لە ئارمىيە ۋە كىرەۋىيە بە كوردى

پېناسی کتیب :

ناوی کتیب : روژدگانی نیران

نووسەر : نارچی باله روژدولت

وهرگتیر : گهری حسامی

مونتاز : ناسری نیراهیمی

چاپی په کهم - رتبه ندانی ۱۹۹۵ ستوکھولم

ISBN 21-630-340-5-1

روژدگانی نیران _____

روژه‌کانی ئێران

روژه‌کانی ئێران سەر هاسی فەسلێکە لە کتیی (شوقی اموختن) نووسینی «نارچیلد روزولت» یەکتی لە مەنمورە چالاکەکانی ریکخراوی «سی. نا. ئی» ئەمریکا و مەنموری کۆکردنەوی ناگاداری و زانیاری لە ولاتانی ئەفریقای عەرەبی و روژ هەلاتی ناو راست و ئێران و تورکیا بوە. شاره‌زاینکی یەکجار زۆری لەم هەرمە هەیه. دیارە ئەم کتییە بە شێوی بیرە وەری نووسیوە، بەلام خۆتندنەوی چێژکی تایبەتی هەیه و خۆنەر لە گەلیک شێوی کار و تیکۆشانی ریکخراوی «سی. ئا. ئی» و مەنمورەکانی جاسوسی ولاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا ناگادار دەکات.

ئەم بەشە کتیی ناو براو کە پێوەندی راستەو خۆی بە ئێران و کوردستانەو هەیه لە وانەیه بۆ خۆنەری کورد تام و چێژی تایبەتی هەیه.

هەر چەندە وەرگیر لە گەل هەموو بوو چون و لیکدانەوێکانی نووسەر

موافیق نیه، به‌لام به مهبستی ناگاداری زیاتری خوینهری کورد له روو داوه‌کانی نیشتمان‌که‌ی و گه‌لیک به سهر هاتی نادیار به ودرگیرانیکی نازاد کردویه به کوردی.

ورچی رووس و شیرینی ئیران

روژی ۹ی مانگی مارس سالی ۱۹۴۶، دوا‌ی چهند نیستیک له ریگادا، به فروکه‌ی هیتلی هه واتی ئینگلستان که به زحمەت به نێو همورده‌کانی له زهوی نیریک له فروکه‌ی خانه‌ی نیشته، گه‌یشته نیران. سهر باز و ژاندارمه‌ی چاوه‌ی روانی هاتمه‌ودی قه‌واموسه‌لته‌نهی سهرۆک وه‌زیر بوون که له موسکرو ده‌گه‌رایه‌وه. به‌م بۆنه‌وه فروکه‌ی خانه و شه‌قامی له فروکه‌ی خانه‌وه بۆ شار پاوان کرا بوون. به‌لام فروکه‌وانی وریا و به‌ههستی رووس که بریاریان دابوو نمو روژه نه‌ینه‌ی خوار، رویشتن، روژی دوا‌یی گه‌راته‌وه. روژیکی سارد و بارانی بوو. چیا جوانه‌کانی دینه‌ی تاران له نێو مژو توماند به جوانی دیار بوون. - ده‌لیم «بوون» چونکه به‌داخه‌وه نیر ناگری نهم چیا ههمیشه سهر به‌به‌فرانه به‌هاسانی ته‌ماشایه‌کی. چونکه زنجیره‌ی چیا‌ی نه‌لبورز ههر وه‌ک لوتکه‌ی (نیستا سه‌هواتل) و (په‌یوگاتیل)ی مه‌گزیکۆسیستی له ژیر په‌رده‌ی دووکه‌لی هه‌زاران کۆنه دووکه‌لکیشی

ژنگاوی له بهر چاو شاردراونهوه.

دله کوتهم گرتبوو. ناخر من له حساسترین کاتی میژوویی پر له کاره ساتی نم سهر زمینه جادوویییه دهچومه ویتنددرئ و قاچم تی دهنه. وا دپته بهر چاو که رووسه کان ناخړه که ی خهریکن خهونی چهند سه د ساله یان وه دی بیتن. ههر نهو خهونه ی که ماوه یه کی زور فیکری گهلپک له سهر کهوتوانی میژووی به خوره خهریک گرد وه. من لهو باوه ره دا هووم که دهتوانم به شپوه یه که به شپک لهو کو سپه بم که پیشی وه دیهاتنی خهونه کانی نم زله یزان به گرتی. رووسه کان له سهر ده می پیتری که بیر ه وه له ریگاییک ده گهرتن که دهستیان به گاته ناوه کانی باشور. واته ناوه کانی بوسفور و داردانیل و خه لیجی فارس.

رووسه کان له سهره تاوه چاویان بهر به بنکولکردنی ورده ورده ی نیمه پراتوری تورکی وهسمانی و توانیان به گرتنی کریمه و عه رزه کانی دراوستی تیتولیکتی در یژیان له بهشی سهرووی ده ریای رهش دابه رن. پاشان به یارمه تی لهشکری خویان و ولاتانی بالکان، به تاییدت بولغارستانی سلاقیان له درلوسییه تی تراس سهر به خو کرد که تاخرین ولاتی نورو پایی ژیر دهستی تورکان بوو لهو بهری دالانی بوسفور و داردانیل دا.

نمون ههروها له شهر ی خوقناویدا به یارمه تی گورجیه مه سیحی و نه رمه نه کانی دانیشتووی خوارووی قه فقاز قهومه سهر به خوو مسلمان ه کانی قه فقازیان سهر کوت کرد. له سهره تای سده ی رابردوو بهشی سهرووی نوستانی نازمربایجانیان له گهل چالاهه کانی نهوتی له نیران داگهر کرد و لکاندیان به خاکی خویانه وه.

بولشهويکه کانیش دواى سر کموتن روویان کرده باشور و توانیان دهوله ته ناسیونالیسته تازه کان که دواى شهرى ییکه می دنیا گر لهو بدری قهفقاز دامه زرا بوون، به هاسانی برووخین و دهسته ی شورشگتیری جیا وازیخواز له بهشی نازهربایجان و ئوستانی دراوسى یان- واته گیلان- بیئنه سدر کار له ژیر چاوه دتیری ئوردوی سووردا.

دواى شکانی تهقه لای سوڤیت بۆ سهقامگرتووی رژیمةکانی بولشهویکی له ئوروپای رۆژ ههلات به تایبته مهجارستان، سیاسهتی نهم ولاته گێرانی به سدر داهات. سالی ۱۹۲۰ لێنین بریاری دا که تیکۆشانی شورشگتیری سوڤیت به کهلک وهر گرتن له درۆشی نینترناسیونالیستی حیزنی تازه دامه زراوی کومونیست به رهو هیندوستان و رۆژ ههلاتی ناوه راست بچیت. له هاوینی نمو ساله دا کۆنگره ی نهتموهکانی رۆژ ههلات - که بهشی زۆری له نوڤنهرانی مسلمانان بهست میلیهت پهککاتپرو - له باکو له ژیر چاوه دتیری سدرۆکی کۆمینتیرن (گریگۆری زینویف) بهسترا. نمو دلواى له نهندامانی کۆنگره کرد که له ژیر نالای (خهزای خهلک) - تیکه لاویکی سهر له نیسلام و کۆمونیزم - دژی ئیمپریالیزمی نینگلستان خهبات بکمن.

لێنین به سدرنجدانی نهم لاگری یه، کهیشنبوه نهم نهنجامه که بۆ کهیشتن به نامانجی دوی نیستیعماری سوڤیتی، پتویسته جارێ له تیران پاشه کسه بکات. نهم بریارهش به بهستنی پهیمانی ناشتی سالی ۱۹۴۱ به نهنجام کهیشته.

ههر لهو ساله دا له تیران له لایهن سدید زیانه دینی تهبا تههایی

ناسیونالیستی خو پاریز، به پشتیوانی ره زاخانی قازاخ کودیتایهک کړا. بهلام ره زاخان ورده ورده دهسه لاتی گرته دهست و به ناوی (ره زاشای په هلموی) خوی کرده شای نیران و سید زیاشی دوور خسته موه. (نیمه دوايه ده گهرینه موه سمر نهم باسه)

تورکیاش که دواي شدری پیکه می دنیا گر کمنهفت و لاواز بهو، به هله لېژاردنی مستهفا که مال (نه تا تورک) توانی سنوری قه ققاز و دالانه کانی خوی بهار قزی. دهسه لاتی تورکیا به سمر داردانیل و یوسفور دا له کهل مافی نازادی دهریا پیوان له دالانه دا، سالی ۱۹۳۶ به پهمانی (مؤنترۆ) که نینگلستان و پیکیتی سوځیتی و ولاتانی بالکان واژویان کرد، مسوگر کړا.

سالی دوايي تورکیا و نیران و نه فغانستان پهمانی سه عدا بادیان نیمزا کرد و ریک کهوتن که دوی ده ست تپوهردانی هتزی بهیگانه (واته پیکیتی سوځیتی) پشتیوانی له یه کتر بهکن.

ره زاشا به لاسا کړدنه موهی نه تا تورک کهوته کار تا له نیرانیش ریځپیکتی غهیره موزه بهی دا به مزیتنی. ژن مهجور کران رووبند و په چه لابرن و پیاو لیباسی شپوه نورو پایی له بهر بهکن و شپکه له سمر بنین. عیال و عشاير سمر کوت کران. سمره رای بهزاریان له دانانی لیباسی سوننه تی زور له وان لیباسی سوننه تی و ناوچه یی خویان شاردوه به هیوای هاتنی روزه کانی باستر. بهلام نهم گوراکاریه له باری فیکری و به ده نه شپوه روا ته یی هو. هستی عمشیره تی و نایینی سمر کوت کړا. بهلام به تمواوی له بهین نه چوو. هر وهک پزیسکی بن خوله میثی مایهوه

و نه کوژایموه.

له ناخړی دهیمې ۱۹۳۰ رهزا شا له گڼل نelman پیوهندیکی نیزیکي دامه زړاند بۆ نموی پتوانی همره شوی دهست درژی رووسیا و نینگلستان بکاتهوه هیچ. نم پیوه ند یه به دهست پیکردنی شهری دووهم گهرمتر بوو. به تاییدت که له سهره تاوه نelman سهر کموتوو دهاته بهر چاو. نیران به سهدان پسپور و راویژ کاری نelmanی هینا بوون له بنیاته کانی دهولته تی و نهرتشیدا کاریان دهکرد.

له مانگی نوتی سالی ۱۹۴۱ء واته نمو کاته ی که رهزا شا داخوازی سوځیت و نینگلیزی بۆ وهدر نانی نelmanیه کان رت کردهوه. نم دوو دهولته به هاو کاری تهواو نیرانیان به بنی بهر بهر کانی داگیر کرد. سهرووی ولات کهوته ژیر دهسلاتی سوځیت و خوارووش بهر دهستی نینگلیز. سنوی نم دوو بهمه هیلکی گریانی هه بوو به نیو تاراند دهکشا و شاری تارانش داگیر کړاوی همر دووکیان بوو. رهزا شا دوور خرایموه. تاج و تمختی بۆ حده رهزای کوری به جیهیتشت.

شای لاو له بهران بهر دهسلاتی پهلامار دهراند هچي له دهست نه دهات. تازه دوو سالیس بوو به سهر نمو میلله ته که نهفت و شکاوه دا پاشایه تی دهکرد که رپیرانی سی دهسلات، واته (رۆزولت و ستالین و چرچیل) له تاران کۆ بوونهوه و چاویان پتیک کهوت. نم سې هیزه له سهره تاوه کوپیان نه دا به نیران. بالیوز خانه کانی سوځیت و نینگلستان تنیا چمند رۆژ پتیش کپوونهوه نیرانیان ناگا دار کرد بوو. به (لونیز دریفوس) بالیوزی نمریکا کوترا بوو که هیچ شتیک بۆ دهولته تی نیران

روون نه کاتموه.

دوو بالیوز خانه کانی دیکه نمویشیان مهجبور کرد که پترووی له وان
هکات. پاشان پتشنیاری وهزیری دهر باریش (حوسینی عهلا)
بۆ جیگای کۆ بوونموه ی کۆنفرانس له کۆشکی پاشایدتی وهت کرایدوه.
کەس گرنگی به گاردی ئیحترام نه دا که ئیترانیه کان له فرۆکه خانه
ناماده پان کرد بوو. فرانکلین رۆزولت -یش به پتچهوانه ی سبتالین و
چرچیل نه چوه کۆشکی شاو له دیتنی نمو خۆی بوارد. شاهه نشای ئیتران
ناچار بوو خۆی بۆ نهم زه لاله ته مل پاکیشی و بۆ دیتنی رۆزولت هچیته
بالیوز خانه ی سوؤقیتی و ماوه ییکیش چاوه روان بیت تا بتوانی بیست ده
قیقه له گه ل سهر کۆمار وتو و پتژ هکات. بیست ده قیقه ش نموه نه بوو که
بتوانی مهسه له گرنکه کانی ولات هاس هکات. مهسه له ی ئیتران یه کتی لهو
مهسه له هاسکراولنه ی کۆ بوونموه بوو که دهیتوانی له ره وهندی میژوو دا تا
را ده یه ک بۆ بهرژوه ونندی نهم شته ی که پاشان به (دنیا ی نازاد) ناو براء
کهملکی هه بیت. به لام له به ره کانی دیکه و له وانه ش مهسه له ی دوا رۆژی
سهر ده می ناشتی نه نجامیتی کاره ساتاوی هه بوو. ههر چهنده
یارمه تیشی به سهر کهوتنی شهر کرد.

* * * *

شەوی ۲۷ی نوامبری ۱۹۴۳ پاش نموه ی سنی رتیه ر گه یشتنه تارلن،
فرانکلین روزولت له بالیوز خانه ی نهمریکاوه گواستیه وه بۆ بالیوز خانه ی
سوؤقیت له تارلن و له تملووی ماوه ی کۆنفرانسدا ههر له وی مایه وه.

تەرلۇي وتار و ناخافتەنەكانىي كەوتتەن بەر دەزگاي بېسەرى سۆڧىتەكان و خزمەتكارەكانىشى ھەمەويان لە ئەندامانى (ن. ك. و. د) و تەنەندەت چەند ئەفسەرى پاىە بەرزى نەم رەتكەخراوەش بھون.

بەمەجورە ستالين كە لە نيزىك ژوورەكەى نەو نىشتە جەن بېو، دەيتوانى زۆر زرو دەستى ويا بگات. دوو جارىش چاو پەتكەوتنى تايەتيان ھەبھو. لە كاتىكا رەزولت لە چاو پەتكەوتنى ناوا لە گەل، چرچىل خۇى بوارد بوو. نەوہش بەم بيانوہ كە نەكا (مامە جۆ)

(جۆزىف ستالين) وابزانى كە چرچىل و رۆزولت دەيانەوى دژى نەو پىلان بگيرن. لە كۆيونەوہكانى كۆنفرانسىش دا فرانكلين رۆزولت لە مەسەلەكانى بە كىشە دا، لاينى ستالينى دەكرت.

كارە ساتى كۆنفرانسى يالنا بە ھۆكارى نەم ھۆيە دانراوہ كە لە كاتى نەم كۆنفرانسبە دا، رۆزولت لە سەرە مەرگ داہوہ. بەلام راستىيەكەى، نەوہيە كە كۆنفرانسى يالنا تەنيا بربار و باسەكانى كۆنفرانسى تارائى كردە رەسمى كە (لە كاتى سلامەتى نەودا) بۆدانى نىمىياز بە سۆڧىت بەسترا بھو. نەوہش لە كاتىكا ولاتە يەكگرتوہكان كارتى بربنەوہى بە دەستەوہ بھو. دەكرى بيروپاي خديانەت بە بى شك و گومان رەت كرەتەوہ. ھىچ كەر بە دەستىكى نەمريكايى كە لە سياسەتى ولات دا نەخشىكى گزنگى بھو بىت، نە كەوتوتە ژيەر نفوزى سۆڧىتەوہ. ھۆى نەم كارەى رۆزولت لە راستيدا كەسايەتى نەو بھو. نەو لەو بھوايە داہو كە تەنيا خۇى دەتوانى لە گەل ستالين بدوى و لە ھەلوستى دۆستانە لە گەل ستالين كەلك وەرگرى.

له راستیدا فرانکلین رۆزولت ته بیه تهی (خانیکی گوندی) هه بوو. نهو. له کاتی خۆتندا لهو خۆندکارانه بوو که موتالایه کی نهوتوی نهبوو. ته نیا له ریگای سه فهری توریهسته وه که توره مدی نه شرافی نانگلر ساکسون هه زیان لیبوو، شاره زای ئورویا هبوو. بهرورای نهو له هاری سیاسی جیهانیه وه تا ناخری ته مهنی هه له پله یه کده مابوو. نهو تا سالی ۱۹۲۱ له هه موه مه سه له کاندایه کی ره مه کی مام ناوئجی بوو. سالی ۱۹۲۱ توشی نه خوشی نه قوستانی مندالان بوو. پاش نه م رووداوه ناخۆشه زه خیره ی زانایه تی و که سایه تی که له ناخیدا شاردرا بۆوه، خۆی ده ر خه بت و کردی به باشترین سیاسه تمه داری نه مریکا و فهرمانده یه کی به مرزی شه ر. به لام رۆزولت نهو زانیاری و نه زمونه قولی نه بوو که وه ک سیاسه تمه داریکی جیهانی به توانی به سهر ده می ناشتی دوا ی شه ر به رنامه دابه رژی. نهوه نیمه ی که هه ر وا تاوانی به توانایی نهو ده ده ی نه وه. به به ره ری نهو ئورویا ژانه سهرتک هوو تیکه له چه زده نه تده ی شه رانی ز مه ددان خوشکهری ناگری شه ر. نهو پیتش به نی ده کرد که دنیا بکه وینه ژیر ده سه لاتی دوو زله یتری گه وه ی سو فیت و نه مریکا وه. هه ر چه ند خوشی دانی پیا دینا که هه یچ له رووسه کان تیناگات.

نهو له وتو وژده کانیدا له که ل ستالین له نازاد کردنی کۆلۆنیه کانی فهرانسه و به ریتانیا په شیوانی ده کرد. به ته وه ی له به ر چاو به گری که رووسه کان خۆیان به سهر گه وه ترین نیمه پراتوریه کانی جیهاندا حکومه ت ده کمن. به سهر نهو سهر زه مینه دا که که ووتونه ده ور وه ری رووسیا و نو قیانوسه کان له تیان نه کردوون.

رۆزولت که به روالهت له چۆنیهتی دامهزرانی نیمپراتوری رووسیا له رابردوودا ناگادار نه بوو، نهیدهزانی که سۆفیتیهکانیش سیاسهتی پهره خوازی قهیسهرهکانیان کردۆته سهر مهشقی خۆیان، واته ههمان سیاسهتی رۆژ ههلات نێوه راستی قهیسهر که بریتی بوو ههولدان بۆ دهست پێراگه یشتنی دالانهکانی داردانیل و بۆسفۆر و ناوهکانی گهرم له کهنداوی فارس.

به خۆشیهوه سیاسهتیهکانی دیکهی ئهمریکا لهو نامانجهدی سۆفیت ناگادار بوون. کاتی سهفهر بۆ تاران فرانکلین رۆزولت له لایهن وهزارهتی دهرهوهی ئهمریکا ناگادار نهکرا بوو. رهنگه ههر گوێشی نه دایهتته ئهو راپۆرتانهش که بۆ مۆتالای ئهو ناماده کرا بوون و یا ههر وا رهههکی سهری کرد بن. ئهو زۆر جار ئان نارهزایی خۆی سهبارهت به وهزارهتی کارو باری دهرهوه و سیاسهتی دهرهکی ئهو راگهیاند بوو. بهلام ئهو کهسانهی لهم وهزارهتخانهیه دا بهر پرسی کاروباری ئێران بوون ئهم جاره به پشتیوانی (باتریک هرلی) له بهشی سیاسهتی دهرهوه که جێگای پروای رۆزولت بوو ههولیاندا تا سهر کهوتن له کۆنفرانسی تاران بهیاننامهیهکیش سهبارهت به چاره نووسی ئێران بگۆنجنرت. دهقی ئهم بهیاننامهیه له لایهن (جگ جرنگان) ی دۆستهم که پیتشر له وهزارهتی دهرهوه دا سهروکی بهشی ئێران بوو. ئهو دهمیش دهیری سییهمی ههینهتی ئهمریکا بوو له ئێران، به یارمهتی (هرلی) و پشتیوانی (ناوریل ههرین) بالیۆزی ئهمریکا له مۆسکو ناماده کرا بوو. ئهم بهیاننامهیه له بهرنامهی کاری کۆبوونهوی تهواو بوونی کۆنفرانس، واته میوانداری شهوی ههولتی دیسامبردا

به‌یانه‌مه‌که له کاتیکا باسی سدر خه‌تی به‌یاره‌کانی ده‌کرد، سټ ده‌وله‌تی روس و نینگلیز و نه‌مریکای په‌یماندار ده‌کرد که سدر به‌خو‌یی و ده‌سه‌لاتی ته‌واو‌یه‌تی نه‌رزی نیران به‌اریزن و شه‌ش مانگ دوا‌ی ته‌واو بوونی شه‌ریش هیزه‌کانی خو‌یان له نیران به‌رنه ده‌رئ. سدره پرای نه‌وه که بیشتر سو‌فیت پتشنیاریکی نه‌وتوی رت کرد بو‌وه، ستالین به‌ی نیعتیراز به‌یانه‌مه‌کی نیم‌زا کرد. هدر چو‌نیک به‌ی نه‌و له‌و کۆنفرانسه‌ دا به‌رنده بوو. جگه له‌ وه‌ش فرانکلین رۆزولت پتشنیاری له‌نگه‌رگاییکی نازادی کرد بوو له‌ که‌نداوی فارس له‌ ژیر سدر په‌رشتی زله‌یزه‌کاندا به‌ی و به‌ هو‌ی ریگای ناسنموه به‌گاته سو‌فیت. تازه‌ نه‌م په‌یمانداریه‌ش بو‌ه‌له‌وه‌شانموه ده‌بوو هدر وه‌ک په‌یمانده‌کانی دیکه که دوا‌ی شه‌ر له‌ لایه‌ن سو‌فیت‌موه خرا‌نه ژیر به‌ی ته‌نیا له‌ به‌ر نه‌وه که له‌ به‌ر‌وه‌ندی سو‌فیت نه‌بوون.

* * * *

کاتیکی سه‌ربازانی سو‌فیت بو‌ه‌مه‌له‌ین جار سالی ۱۹۴۱ هاتنه نیران نه‌وه‌نده‌یان چه‌ز لی نه‌بوو که ده‌سه‌لاتی سیاسی به‌ سدر ناوچه‌ی ژیر ده‌ستیاندا به‌سه‌پتن. ته‌نانه‌ت هیزیان نه‌ده‌برده هه‌موو شه‌ره‌کانی ناوچه‌ی ژیر ده‌سه‌لاتیان. کاری نه‌زم و ته‌رتیبی شه‌ره‌کانیان به‌ کار به‌ده‌ستانی نیرانی نه‌سپارد و جگه له‌ وه‌ش ریکا‌یاندا ۱۵۰۰ سه‌ربازی نیرانی دوو به‌اره به‌گه‌رتنه‌وه ناو‌شاری ژیر ده‌سه‌لاتی رو‌وسه‌گان. به‌لام دوا‌ی سدر که‌وتنی شه‌ری ستالین‌گراد سالی ۱۹۴۲ سدر ده‌می نه‌و خو‌ گیتل کردنه کو‌تایی هات. له‌و کاته‌وه نه‌خشه‌ی په‌لاماریکی سیاسی دوو قۆنا‌خیان کیشا.

قوناخی یتکم نامانجیان جیا کړندهوی نازهربایجان بوو له نیران نهو هس
له ریگای دامه زړاندنی ریژیکی کومونستی خود موختاری که پاشان
بیلکین به خاکی سوځیتموه.

قوناخی دوهم نامانجی بهرږ خوازی نهویش قوت دانی تهاوی نیران به
کملک و مرگرتن له چه کی چیزې توده ی نیران. چیزې توده ژانویه سالی
۱۹۴۲ دامه زړا. واته دواى هاتنه دهري رېبرانی کومونستی که ره زاشا
گرتبونى. تیکوشانی چیزې توده رڼ به رڼ زیادی کرد و به پشتیوانی
سوځیت دواى سر کومتی ستالینگراد په دهی پیدا. به تایهت له
نازهربایجان لهو شوتهی که کانیدای چیزې توده به پشتیوانی سوځیت
توانیوویان هشت کورسی مه جلسی نیران له هه لېژاردنی سالی ۱۹۴۳ دا
وده ست پین. له سپتامبری ۱۹۴۴ یتکیستی سوځیت به ناردنی یاریده
دهری وهزاره تی دهره وه (سیرگی کافتارادزه) کهوته کار بو وتو ویز له
باره نیمتیازی نموتی شمال نفوزی خوی له نیران پده پیدات.

دهوله تی ساعید که له مانگی نوکتور بریاری دلبوو تا کوتایی شمېر
دانی نیمتیازی نموت راهگری دوی داخوازی سوځیت ویتستا.

کافتارادزه لهم بولورده به ناشکرا همره شدی له دهوله تی ساعید کرد.
رووسه کان بو ساز کردنی خو پیشاندان یارمه تی چیزې توده یان دا. هدر
چنده دهوله تی نیران له سر بریاری خوی راوستا، به لام سوځیت توانی له
وه لانانی ساعید دا نه نشی بنچینه یی یاری هکات. ساعید له سر وړک
وهزیری وه لا نرا که سیکي دیکه ی بن خاسیهت هاته جتی نمو. هیر لهو.
کاته شدا تا قمی موخالیفی سوځیت و چیزې توده له دهوری سید

زیانه‌دینی ته‌با ته‌بایی کۆ پرونده که پاش ۲۳ سال تازه له دور
خستنه‌وه گه‌را به‌وه.

روژی سهر کموتی هاو په‌یمانان له نوروپا هه‌شتی مانگی مای ۱۹۴۵
کاتی که من هه‌شتا له به‌غدا بووم به‌هانی روژی کۆتایی شهر نیه له
نوروپا، به‌لکوو نهمه روژی سه‌ره‌تای ده‌ستپێکردنی شم‌ری ساره‌ده.
* * * *

روژی ۱۹ی مانگی مای کاتی که شای نیران به‌ناردنی یاد داشتیک
بو ئینگلیز و نه‌مریکا و سوئیت داوای چونه‌ده‌ری هه‌زه‌کانی کرد له نیران،
ولاته‌یه‌که‌گرتوه‌کانی نه‌مریکا ته‌نانه‌ت پێش نهم یاد داشته‌ش خه‌ریک
به‌وه‌یه‌زه‌کانی خۆی له نیران به‌ریقه‌ده‌ر. مه‌نموره‌تی ۳۰ هه‌زار سهر بازی
نه‌مریکایی به‌یتی بو له‌پاراستنی شه‌قامه‌ری ژبانی سوئیتی و بار
کردنی چوار ملیون تۆن که‌ل و په‌لی نه‌مریکایی بو نهم ولاته‌یه‌که‌مارۆ دراوه
، داوای کردنه‌وه‌ی دا‌لانی داردا‌نیل و به‌وسفۆر له‌ناخ‌ری سا‌لی ۱۹۴۴دا نیت
مانه‌وه‌یان به‌پێوست نه‌زانرا. روژی هه‌وه‌لی مانگی یونی ۱۹۴۵
فه‌رمانده‌یی نه‌مریکا له‌که‌نده‌لوی فارس تێکۆشانی خۆی کۆتایی پێه‌ینا.
وه‌لامی ئینگلیزه‌کان به‌یاد داشتی شا نه‌وه‌بوو که‌ورده‌ورده‌سهر
بازانی ئینگلیزی و رووسی له‌نیران ده‌چه‌ده‌ری. به‌لام رووسه‌کان له‌به
جی که‌یاندنی به‌لینه‌که‌یان خۆیان به‌وارد. له‌به‌یانه‌مه‌ی کۆنفرا‌نسی
به‌وتسدام (یول - نو‌ت ۱۹۴۵) هه‌ر با‌سی نه‌وه‌سه‌له‌یه‌ش نه‌کرا. به‌لام
ئینگلیزه‌کان په‌که‌لایه‌نه‌برده‌ده‌ری هه‌زه‌کانیان له‌خوارووی نیران ده‌ست
پێکرد.

لەم ناوەدا رووسەکان لە رۆژ ھەلاتی نێو ە راست، سیاسەتیکی قەیسەریان پێرھوی دەکرد. واتە گەشتن بە ناو ە گەرمەکان. لە کاتی شەردا بە ھوونی ھەولەتەکانی ئێران و تورکیا رێگای گەشتن بەو نامانجە گیرا ھوو. بەلام ئیستا ئێران بە چوونە ھەری ھێزەکانی ھەریسانی لە خواروو، بێ دیفاع ماھوو. قەبارە ی تورکیاش لە شەردا لاواز ھوو. ھەر چەندە تورکیا بێ لایەن ماھوو. بەلێ، ئیستا ئێران تەنیا ھوو. کۆنترۆلی تەواوی سنوورەکانی سەروو رۆژ ھەلاتی ئەم ولاتە لە ژێر دەسەلاتی ئوردوی سوور داھوو.

رووسەکان جگە لە نەخشەیان بۆ دالانی داردانیل، خۆیان لە وەر گرتەھوی ناوچەکانی (قارس و نەردەھان) یش خۆش کرد ھوو کە سالی ۱۸۷۸ تورک خستبوویانە ژێر دەستی خۆیان.

رووسەکان دەیانویست چۆن لە سنوورەکانی رۆژ ھەلات بە توند و تێژی بزوێنن، لێرەش بۆ ئەستاندەھوی ئەو سەر زەمینانە ی لە ئیمپراتوری رووسیا جیا کرا ھوونەو دەست بە کار ین. بە تایبەت کە ستالین و سەرۆکی پۆلیسی ئەو (لاورینتی بێریا) ھەر تکیان خەلکی گورجستان ھوون و ھەزبان دەکرد ھەموو شارەکانی گورجستان بستیئەھوو.

مانگی مارس ی ۱۹۴۵ مۆلۆتوف بە ناردنی یاد داشتیک بۆ تورکەکان پەیمانی ۲۰ سالی دۆستایەتی نێوان دوو ولاتی ھەلەھاندەھوو. لە ھەوتی مانگی یون راپگەیاندا کە نرخی پەیمانیکی دۆستایەتی تازە، ھەیتی یە لە پێدا چوونەھوو بە نێوھەروکی پەیمانی (مۆنترۆ) سەبارەت بە داردانیل و بۆسقۆر. بەم جۆرە کە پێگە ی رووس لە داردانیل و بۆسقۆر

دابمه زرتین و (قارس و نمرده هان) یش بدرتیموه بهم ولاته .

به دواى نموده ا له حموتى ثوت له ياد داشتیکدا پهميانى (مؤنترۆ) يان هه لوه شانده وه و داوايان کرد که (تراسى) رۆژ ناوا بدرتیموه به بولغارستان . تنيا پيش شهرى يیکه مى دنيا گر بۆ ماوه يه کى کهم نهم ناوچه يه له ژيتر دستى برلغار دابهوو .

تورکه کان دارتيک نه بھون بهو بايانه به مرزن . رووسيش ده يانزانى نه گهر بيهانمۆئ نهم نه خشه يه نه نجام بدهن ، ده بۆ توشى شهرتيكى خوتناوى بن . ريگاي هاسانتر بۆ ناوى گهرم به نيتراندا تيده پهرى . نه ياله تى سهرووى رۆژ ناوا واته نازهربايجان له بهر دهستى سهر بازانى رووس دابهوو . نازهربايجان کليلى کردنه وه ي دهروازه ي ناوچه کانى ديكه ي نيتران و رهنگه تورکياش بهو .

ماوه يه کى کورت دواى تمواو بهونى شهر سوؤفيت دهستى کرد به تاقىکردنه وه ي نهم کليله . نه گهر نهمريکا نه دهبوو به کوؤسى سهر ريگايان ، کارى رووس زۆر هاسان دهبوو . به لام ولاته يه کگرتوه کانى نهمريکا تازه له خموى شيرينى رۆزولت له مهر هاوکارى دوستايه تى له گهل رووسان وه خه بهر دههات . له کاتيکا که پريزيدنت ترومن خهريكى مهسه له ي گير وگرفتى ده وه ي گواستنه وه بهو ، هيشتا نه يده توانى بۆ لغاو کردنى پهره خوازى رووسان سياسته تى تازه نيشان بدات به شى کارو بارى رۆژ هه لاتی نيته راستى وه زاره تى دهروه سه بهاره ت به رووداوه کانى نيتران و تورکيا به ي لايه ن نه بوو .

قەيرانى نازەربايجان.

قەيرانى نازەربايجان ھەولەين پەردە بوو لە ھەولەين شانۆگەرى (شەرى سارد). من بە خۆشيموھ توانيم لە نيتو ياريكەوانى ئەم ډرامە پر ھەرايەدا نەخشىكى پچوک يارى بکەم. کاتى لە بەغدا ھووم وەک تەماشاجى شاھيدى دەستپىكى ئەم شانۆيە ھووم. لەو رۆژانەدا نیکەوانى لە رووداوەکانى نازەربايجان ببوھ ھۆى ئەوھ کە ئینگليزەکان شتوھى رەفتاريان لە گەل کوردەکان بگۆن.

روژى دووى سېتامبىرى ١٩٤٥ و دوو ھەوتوو دواى سەرکەوتنى ھاو پەيمانان لە ژاپون شای نيران پشت بەستن بە بەلگين و پەيمانى رتبه‌رانى سى دولەتى رووس و ئینگليز و ئەمریکا سەبارەت بە چوونە دەرى ھيزەکانيان لە نيران دلواى کرد بوو کە بەلگينى خويان بەرنە سەر. بەلام رووسەکان وەلامىكى ئەو توپان نە دلبۆوھ و بە ھىشتنەوھى ھيزەکانيان لە نيران نامانجى راستە قينەى خويان ناشکرا کرد بوو.

ئەيالەتى نازەربايجان کرا بوو بە ھەولەين قوناخى گەلالەى بەرنامە ريتى پەرە گرتنى کۆمونيستى. بۆ گەيشتن بەم قوناخە داگير کەوانى رووسى دەستيان کرد بە دامەزراندن و بە ھيز کردنى حيزبى کۆمونيست.

حیزیك كه زۆره‌ی نه‌ندامه‌كانی له‌ موهاجیرانه‌ بوون كه‌ سالی ۱۹۳۶ له‌ بهر به‌ رواله‌ت پاك‌ كردنوه‌ی ستالینی رایان كرد‌ بوو له‌ نازهربایجانی سۆڤیته‌وه‌ هاتبونه‌ ئێران. نهم‌ موهاجیرانه‌ ههموو چووبونه‌ نێو حیزی توده‌ی نازهربایجان كه‌ پێشه‌وه‌ری یه‌كێ له‌ كۆمونیسته‌كانی قه‌دیم رێبه‌ریان بوو. پێشه‌وه‌ری ههر چه‌نده‌ له‌ ئێران هاتبوه‌ دنیاوه‌ به‌لام زۆره‌ی ته‌مه‌نی له‌ هاگۆ نازهربایجانی سۆڤیته‌ رابوارد بوو. سالی ۱۹۲۰ له‌ ده‌وله‌تی ته‌مه‌ن كورتی كۆماری گیتلاندای كه‌ له‌ لایه‌ن سۆڤیته‌وه‌ په‌شتیوانی لێده‌كرا، به‌شداری كرد‌ بوو. پاشان سالی ۱۹۳۶ به‌ ناویكی ساخته‌ وه‌ك موهاجیر سنووری په‌راند بوو له‌ ئێران گیرا بوو تا سالی ۱۹۴۱ له‌ به‌ندیخانه‌ دا بوو. له‌ مانگی یولی ۱۹۴۵ نه‌ ندامانی چه‌كدار حیزی توده‌ به‌ شێوه‌ی كاتی ساختمانه‌كانی ده‌وله‌تییان له‌ نازهربایجان داگیر كرد. له‌ مانگی نو‌تی نه‌و ساله‌دا پێشه‌وه‌ری به‌ فه‌رمانی سۆڤیته‌ (حیزی دیموكراتی نازهربایجانی دامه‌زراند. نهم‌ حیزه‌ له‌و ناوچه‌یه‌ بوو به‌ جێ نشینی حیزی توده‌. له‌ نیوه‌ی مانگی نوامبر به‌و چه‌كانه‌ی له‌ ئۆردووی سووری وه‌رگرتبوو ده‌ستی كرد‌ به‌ چه‌كدار كردنی خه‌لك كه‌ زۆربه‌یان له‌و موهاجیرانه‌ بوون. نهم‌ كۆمه‌له‌ شه‌روانه‌یان ناو نا (فیدایی). به‌ هیزی فیدایی و به‌ یارمه‌تی ئۆردووی سوور له‌ ته‌ورێز راپه‌ڕی و رینگای هیزه‌كانی ده‌وله‌تی گرت و پادگانی ته‌ورێزی چه‌ك كرد و پاشان به‌ پێكه‌یتانی (مه‌جلیسی میلی نازهربایجان) خود موختاری نهم‌ ئوسانه‌ی راگه‌یاند.

بالیوزی ئه‌مه‌ریكا له‌ تاران (والاس مۆری) كه‌ راپۆرتی وشیار كه‌روه‌ی خۆی بۆ واشنگتۆن ئارد‌ بوو، به‌ راسپاردی لوی هه‌ندرسن و جیمز

برینز وهزیری دهره‌ودی نهمریکا به ناردنی یاد داشتیک بۆ مۆلۆتۆف وهزیری دهره‌ودی سۆفیت له ناست نهم کارانه‌ی سۆفیت نعتیرازی کرد وله سهر نه‌نجامی ریک کهوتنی چونه ده‌ری هیزه‌کان له نیران پیتی داگرت. به‌لام رووسه‌کان له گهل ناماژه بۆ قهرار دادی ۱۹۲۱ی نیران و سۆفیت وه‌لامیکی لابه‌لایان دایه‌وه. پاش نهم وه‌لامه وهزیری دهره‌ودی نهمریکا و نینگلیز له ناخری مانگی دیسامبردا بۆ چاره سهر کردنی مه‌سه‌له‌کانی جینگای ناکۆکی چونه مۆسکۆ. به‌لام رووسه‌کان نه‌ک ههر ته‌قه‌لای نه‌وانیان بۆ باسکردن له باره‌ی نیران کرده‌وه هیچ، به‌لکۆ هاندان له تورکیا و چالاکیان له نیران پهره پێدا. هه‌والده‌ری تاس به‌ بلاو کردنه‌وه‌ی راهبۆرتیک باسی وستی خه‌لکی گورجستانی کرد بۆ گیترا نه‌وه‌ی به‌شیکێ به‌رین له سه‌رووی رۆژ هه‌لاتی تورکیا، له‌وانه له‌نگهر گای ترابزونیش له ده‌ریای ره‌ش.

دیموکرا ته‌کانی نازه‌ربایجان به‌ یارمه‌تی سۆفیت شه‌وی جیژنی کریسمس ره‌ زانیه‌یان له ده‌ست ناخرین پادگانی نیران هینا دهر و گرتیان. رۆژی کریسمس هندرسۆن وریایی دا به‌ (دین ناچسۆن) جینگری وه‌زاره‌تی دهره‌وه که کرده‌وه‌کانی سۆفیت له نیران ههر شه‌ له ناشتی جیهان ده‌که‌ن. پریزیدینت ترومنیش له دژ کرده‌وه‌یه‌کی توند دا رایگه‌یانده که نهمریکا له مه‌مۆ دا له به‌رانبهر سۆفیت دا، دانانۆتیی. زه‌مینه‌ی به‌ره‌نگار بوونی دوو زله‌یژ ناماده کرا بوو. نهمریکا له ته‌قه‌لای حوسینی عه‌لا نوینه‌ری نازای نیران له ریکخراوی نه‌ته‌وه یه‌کگرتوه‌کان پشتیوانی کرد. عه‌لا هه‌ولیدا که کۆری نه‌ته‌وه یه‌کگرتوه‌کان رازی بکات په‌لاماری سۆفیت مه‌حکوم

بکات و بۆ چونه دهري هيژه کاني سؤقيت له نيران دنگ بدات. بهلام
رووسه کان به ناماده کردني هوکاري کهوتني دهولت له مانگي ژانويه و
هاتنه سهر کاري قوامو سهلتهنه تهقه لاي عدلايان کردهوه هيچ.

قوام که له ناوچهی ژير نفوزی رووسه گاندا ملکي ههبرو، له
راهرهوشدا له وانهيه به حوکمی بیری بهرژه وهندی و له بهر چاو گرتنی بار
ودۆخی زهمانه له (بهرهی نازادی) سهر به حیزبی توده پشتیوانی کرد
هوو. قوام له سهر نمو باوهره هوو که رووسه کان دهبی رازی راهگیرتن.
چونکه نمو سیاسه ته بۆ هاندانیان بۆ بردنه دهري هيژه کانیان له نيران
کاريگهر تر دهبی. ههر بهو دهلیلەش له ههول و تهقه لاي حوسینی عدلا له
کۆزی نهتموه نهکگرتوه کان پشتیوانی نهکرد.

قوام رۆژی ۱۹ی فیورییه بۆ وتو وێژ و ریک کهوتن له گهل سؤقيت
چوه مۆسکۆ. بهلام دیار هوو کاتیکی شیاوی بۆ سهفه ره کهی ههله نه بژارد
هوو. چونکه ستالین ماوه یهک هوو باسی (گهمارۆ دانی) سؤقيتی دهست
پشکرد هوو. به گۆرهی پهیمانی ۱۹۲۱ قسهی له مافی خۆی دهکرد بۆ دهست
تیهوردانی نيران. ههر به گۆرهی نمو سیاسه ته هوو له ودلامی قوام دا
رایگه یاند که نێوه رۆکی پهیمانه که مانمویه هيژه کانی سؤقيت له نيراندا به
باشی روون دهکاتموه.

قوام لهو سهفهره دا نهیتوانی بیرورای ستالین له بارهی پهیمانه که و یا
لاتی کهم له باردی نازه ربايجانموه هگۆری. بهلام رووسه کان موافقه تیان
کرد که هيژه کانیان له شاره کانی خوارووی دهريای خهزهر و له سنوره کانی
رۆژ ههلات بهرنه دهر و بهشیکیش له ئوستانی نازه ربايجان و دک

نوستالتيكى خود موختار بگهريتموه بۆ ئيران.

بەم چەشنە روژى دووى مانگى مارس - واتە ميژووى ديارىكراوى
چونە دەرى ھىزى ھاو پەيمانان لە ئيران بە گۆردەى بەياننامەى سى قۆلى
١٩٤٢ گەيشتى، بەلام ھىزەكانى سۆفيت ھىشتا ھەر لە نازەربايجان دا
ماپونەوه.

موزەفەر فيروز وتە ويژى رەسمى قەوام بە ئەدەبەنە ئەم رەفتارەى
سۆفيتى بە (ژيستيكي دۆستانە) ناو برد. روژى دوايى محەمەد
موسەديق رەبەرى ناسيوناليسستەكان لە پارلمانى ئيران زۆر بە توندى رەخنەى
لە گرت.

ئەم ھەرەگەتەى سۆفيت و کردەوهكانى ديکەى ھون بە ئيلھام بەخشى
وينستون چرچيل بۆ وتارە ميژووييەکەى روژى پينجى مارس لە فۆلئون
ميسورى. ئەو لە قسەکانيدا ناماژەى بۆ پەردەيەکى ناسن کرد کە بە نيۆ
راستى ئوروپادا کيشراوه. ھەر لەو کاتەدا ئەو ئوروپايەکانى وريا
دەکردەوه کە ئەو مەترسيە تازەيە ھەرەشە لەو نازادىە دەکات کە ئەو ھەموو
خوتنەى بۆ رڤاوه، نيشانەى شومى پەلامارتىكى راستە قينە لە نازەربايجان
دەبينرا. لە روژى وتار دانەکەى چرچيل دا (رابرت روڤس) يارىدە دەرى
کونسولى ئەمريکا لە تەوريتز لە راپۆرتيکدا رايگەياند کە نامادەيى ھىزى
نيزامى سۆفيت نيشانەى پەلامارتىکە بۆ سنورەكانى روژەلاتى تورکيا.

ليژەدا نارچيبالد چەند لاپەرەيەک دەچيتە سەر باسى چۆنيەتى
بارودۆزى مەنمورەكانى باليوخانەى ئەمريکا و شەقامەكانى تاران و

جیگاو شوتنی بالیوز خانه و مهنمور و کار م ههلسورانیان که بۆ باسه که ی
نیچه نهوهنده سهرنج راکیش نیه. به نیجازه ی خوتنه رانی به ریز به
سهریاندا بازده دهدهم و لهو لاتر له سهر خهتی باسه نهسلیه که مان
پتیه سه که دهگیر سیتمه وه. - وهر گتیه

کوردهکان

بهر لهوه ی چاره نووس کاری دوا رۆژم دیاری بکا، بهشیک له نه رکی
من له تاران له سهرهتای دهسپیککی سهر دهمی شهر ی سارد و ناخرین
رۆژهکانی ژبانم له تاران توشی کوتاییککی خهفه تاوی بوو. نهوهش
پتیه نندی ههیه بهو پتیه نند یانهوه که کاتی دانیشتم له بهغدا له گه
کوردهکان دام مهزاند بوو.

نهگهر له بیرتان بهی کاتیککی له بهغدا هوم بهیاریم دا به مهسهله ی
عهدهبانهوه، به تایبته تایفه گهلی عهدهبهوه خهریک بم. چونکه نهوه ی
پیش من له وی بوو لیکنۆلینهوهیهکی گشتی له سهر کوردهکان - سهر
بزۆبوترین دهسته ی نمو کاتی ناوچه - نهنجام دابوو.

بهلام رهوه نندی کارهسات له عیراق و ناوچه سنورهکانی نیتوان عیراق و
نیران گرنگی مهسهله ی کوردهکانی زیاد کرد و به حوکی پتیهست سهرنجی
منی بۆ مهسهلهکانی ناگاداری نمو قهومه راکیشا. له بهر نهوه له
سهرهتای هاوینی ۱۹۴۵ بخواز یا نه خواز توشی مهسهله ی کوردان بووم.

لهم جیهانه دا که متهر شوتنی و اههیه که وهک کوردستان سهرنجی بهنه
بۆ لای خۆ راکیشی. چیاکانی ناریککی نه ناوچهیه که له شوتنی رووتهن
و وشکن و له جیگایهکی دیکه به دار مازوی کورت و کاج داپۆشراون، جار

وهار دۆلى بمرين ليكي دابريون و تا چاو هه تهر دهكا له ههموو قوژبنيتكى
نمو دۆله خانووى خشتى و بهردى كوردهكان بلالو بونموه.

من بو همهلين جار پيش چل سال چومه گونديكي كوردان كه له سهره
ژيرى چيا دروست كرا بو دهپروانيه دۆليكي قبول. به زحمت دهكرا
جوگه له ناويكي زيتين له خوارهوى دۆلهكه بپيى كه بهرهو دهشتايى
دهرقيشت. لام وايه نو ياد داشتانهى نمو دهم له بهرهى نهم گوندهى
كوردى نووسيمون، ئيستاش له بهرهى زۆر له گونده كورد نشينهكانموه
راسته.

ليباسى گونديهكان و ساختمانى خانهكانيان بو به هۆى نهوه كه
ههست بهكم له (شانگري) دام. پياوهكانيان پيچتيكى كهورهى رهنگاو
رهنگيان له سهره. ريشوى زۆر هاريك به سهر ناو چاوياندا هاتوته خوار.
سوخمهيهكيان له بهر دايه كه راست و چهپ فيشهكدانيان به سهر دا
هيناوه. قاوغى فيشهكهكان له بهر تيشكى خۆره تاو دهردهوشين.
پشتيندى دريژ و پان كه له چهند مهتر پارچهى رهنگاو رهنگ ساز كراوه،
له پشتيان دههالتين و پانتوولى فرهوان و قاوهيى رهنگيان رادهگرئ. نو
پشتينه جياگى گيرفانيش دهگرئ. پياوهكان زۆربهيان خهنجهرى چهماوه
وكيسه قايشى تايهتي پاره ويا توتن و قههنهى دريژ دهر بهر پشتيان
رادهكهن. قههنهى گلى سوور كرلهوه به ليويانهويه و مژى لى ددهدن.

ژنهكان ليباسيان به چاو له پياوان كه مرنه. تهواوى چيا نشينهكان
به لهنجهو فيزهوه ههنگاو دلويتن. له كاتيكا بالايان راست و پتمو راگرتوه،
گۆزدى ناو له بان سهريان دادهنين و دهرۆن. سهر پيچى نموانيش رهنگى

ژیانی گوندی یه‌گانی کورد ژیانیکی دژواره. نموانه‌ی خه‌ریکی گشت وکالتن ده‌بیتی همه‌میشه له گه‌ل زه‌وی وشک و به‌رده‌لان ده‌ست به کار بن. ده‌بیتی له ریبازی جوگه‌له‌ی که‌م ناو که له چیا دیته خواری ناو به‌ند ساز بکه‌ن. له هه‌موو دلقه ناویک به‌ ناو دانی سپیندار و داری به‌ری و مه‌زرای چه‌لتوک و توتن که به‌رده‌می گرنگی نه‌و هه‌ریمه‌یه که‌گک وه‌ر گرن. نموان به ناموری نه‌ستوری دار ناچارن له په‌نا خر و دۆلان پارچه زه‌وی لیژ به‌ دیمه کار بکیتلن. له زه‌وی رۆخی چۆمه‌کان که به‌ارانی زستانی تۆزی می داوه‌تی، گهنم و جو به‌چیتن.

ژیانی نموانی دیکه له وه‌رزێرانی‌ش سه‌خت‌تره. مه‌به‌ستم کۆل نشینی که‌پۆکن کی ره‌شمال هه‌لده‌گرن و له هاوینتی به‌ دوا‌ی می‌گه‌لدا له کانی و ناوی سارد و نه‌وه‌رگا ده‌که‌پێن. له پایزیشدا له ترسی به‌فر و به‌ران په‌نا به‌ دۆل و خره قووله‌کان ده‌به‌نمه‌وه. نه‌ستا نه‌تر زۆریه‌ی نه‌و که‌پۆکانه نه‌یسته جێکراون. نموانه‌ی نووسۆمن ده‌که‌پیتمه‌وه به‌ سالی ۱۹۴۵.

کوردەکان به‌ نه‌سل نه‌ترانین و به‌ر له‌ دوو هه‌زار سال له‌ سه‌ر زه‌مینی نه‌ستا‌یاندا ژیاون. هه‌ر چه‌ند نه‌وه‌ی له‌ نووسراوه‌گانی خه‌تی به‌زاری که‌ونا‌را له‌ به‌ری کورده‌کانمه‌وه ناماژدی به‌ کراره‌ جێگای به‌سه‌. به‌لام ره‌نگه‌ جێگای گومان نه‌ییت که‌ نه‌م کورده‌نه‌ هه‌ر هه‌مان (کوردخواه‌ایی)ن که‌ سه‌ردار و مه‌ژوو نووسی یونانی (گۆنقۆن) له‌ به‌ردی په‌لاماری کوشتنه‌یان به‌ سه‌ر هه‌ره‌گانی ده‌ هه‌زار که‌سی یونانی کاتی ته‌یه‌ر به‌ونیان

بۆ لای دەریای رەش باسیکی درێژی هەیە.

رۆمی یه‌کانیش له‌ گه‌رو گه‌رت و به‌ره‌نگاری نهم ناوچه‌یه که نه‌و ده‌م (کو‌رده‌وان) یان پت‌گوت‌ن له‌ نه‌ماندا نه‌بون. له‌ سه‌ده‌ی هه‌وته‌می زایینی دانیه‌ستوانی نهم ناوچه‌یه مه‌سلمان بون. له‌ گه‌ل ته‌واوی نه‌و سه‌فه‌تانه به‌ درت‌زایی مه‌ژووی نه‌و قه‌ومه ته‌نیا کو‌ردیک به‌ ناوی (سه‌لاحه‌دین) توانی پاشایه‌تی دا‌به‌ه‌زرتی. نه‌وه هه‌ر نه‌و که سه‌یه که که کو‌رده‌گانی نه‌مه‌ژ به‌ فیز و شانازیه‌وه وه‌ک نه‌جاته‌د‌ری نه‌سه‌لام به‌اسی ده‌که‌ن. هه‌ر نه‌و به‌و که شه‌ر که‌ره خا‌چه ره‌سته‌گانی له‌ به‌یت‌ولوقه‌ده‌س و به‌ گه‌ستی له‌ رۆژ هه‌لاتی نه‌یه راست وه‌ده‌ر نا. له‌ که‌تیه‌گانی مه‌ژوویی عه‌ره‌بی و فه‌ره‌نسیدا له‌ سه‌ر ره‌شیدی و جوامه‌زی نه‌و چه‌روک نو‌وسراون. هه‌ر نه‌و سه‌فه‌تانه‌ی که هه‌شتا به‌ سه‌فه‌تی هه‌ت‌ده‌ی ره‌به‌رانی کو‌رد دا‌ده‌نه‌رتن.

سدهی ۱۳ نهم سدر زمينه هوو به مهيدانی ململانی نیمپراتوره گانی
تورک و نیرانی که دوزمنی یه کتر هوون. تا له ناخره کهیدا سولتان مرادی
چولوم و شا سهفی پاشای نیران کوردستانیان له نیتو خۆدا بهشکرد. نمو
سنورانه یان دانا که نیمروش ههر ههن:

تا سه‌دهی رابردوو ناسیونالیزم به واتای نیم‌رۆ نه‌بوو. کورده‌کانیش
خۆیان به نهمووی جیاواز نه‌ده‌زانی. له ده‌یه‌ی ۱۸۳۰کاتی که یه‌کتی له
ریبهرانی کورد به ناوی (به‌در خان) توڕگی له تاوچه کورد نشینه‌کان و ده‌در
نا و خۆی - ههر چهند بۆ ماوه‌یه‌کی کوردیش بۆ - حکومه‌تی دامه‌زراند،
ناسیونالیزمی کوردیش له دایک بوو. به‌درتژیی شه‌ری نێکه‌می دنیا
گریش (سه‌ید ته‌های شه‌مزینی) که ریبه‌رتکی نایینی بوو، رێگای

به درخانی درتیره پیتدا. * به لام راپهرینی کورده‌کان له جیگه‌رای ناسیونالیزی کورد و اتا تورکیا، به شیودی هدره سهخت سهر کوت کرا. چونکه مده‌کته‌بی پانتارکیزم که مسته‌فا که مال داینا هوو نیتر جیگای بو خو دهر خستنی نه‌تموه‌کانی دیکه نه‌ده‌هیتسته‌موه.

له نیران عه‌شیره‌ته‌کانی کورد له په‌نا پاشاکانی قاجاردا ژبانی جوړه سهر به‌خزینیان درتیره پیتده‌دا. تا شمیری یتکه‌می دنیا گر و اتا کاتی که به‌شی سهرووی رژژ ناوای نیران هوو به مه‌یدانی تالان وهرۆی له‌شکری رووس و تورک. کورده‌کان له هیتندی ناوچه له بهر په‌لاماری له‌شکری رووس توشی زیان و ویرانی هوون. تا نیران هوو به خاوه‌نی رتبه‌ریکی تازه به ناوی ره‌زا شا که خهریک هوو ولات به شیودی یدک ناوه‌ندی به رتبه به‌ری و حکومتی ناوچه‌یی و خانخانی و سهرۆک عه‌شیره‌تی کوتایی پتی بیتنی. شه‌خسی سمکو رتبه‌ری قه‌ومی کورد له سهرووی لیسته‌یدک هوو که ره‌زا شا بو له‌ناو بردنی باسکی هه‌لمالیبوو. سالی ۱۹۲۲ له‌شکری نیران باره‌گای سمکۆی په‌لامار دا و ناچاری کرد له ولات دهر که‌وئ. نه‌و له نیران رایکرد و به سلامه‌تی دهر که‌وت. به‌لام سالی ۱۹۳۰ وه‌ک نه‌حمه‌قان داوه‌تی گه‌رانه‌وه‌ی قه‌بول کرد و هاته‌وه نیران. گه‌رانه‌وه و کوشتنی یدک هوو.

زۆری دیکه له سهرۆکاتی کورد چاره نووسی سمکۆیان هه‌بوو. هیتندی له‌و رتبه‌رانه له ولات رایان کرد. هیتندیکی دیکه به فرمانی ره‌زا شا کوژران. هیتندی له خوشبه‌خنیان له تاران نیشته جی کران. سالی ۱۹۲۵ ته‌واوی کوردستان که‌وته ژیر دسه‌لاتی حکومتی ناوه‌ندی. دولت له

گه‌ل بلاو کردنی ده‌سته‌ی چه‌کداری تایفه‌کان، عیله گه‌رۆکه‌کانی مه‌جبور کرد که نیشه جی بن.

به‌لام له عیراق وه‌زعی ۶۵۰ هه‌زار کوردی ناوچه‌ی سه‌رووی رۆژ هه‌لاتی نهم ولاته له گه‌ل وه‌زعی کورده‌کانی نیران فه‌رقی هه‌بوو. سالی ۱۹۳۲ کاتی که عیراق وه‌ک ولاتیکی سه‌ر به‌خۆ به رسمی ناسرا و بوو نه نه‌ندامی (کۆمه‌لی نه‌تموه‌کان) له به‌یاننامه‌یه‌کدا بۆ شو‌رای کۆمه‌ل به‌لینی دا که زمانی کوردی وه‌ک زمانی به‌رو له ناوچه‌ی کوردی به رسمی بناسی و مه‌نموه‌کانی کورد و یا کورد زمان لهم ناوچه‌یه‌دا خزمه‌ت به‌که‌ن. هه‌ر چه‌ند عیراقیه‌کان به‌لینی خۆیان برده سه‌ر، به‌لام دیسان کورده‌کان را‌زی نه‌بوون. نه‌وان ئه‌دیعیان ده‌کرد - ده‌لاره تا را‌ده‌یه‌یکش هه‌قیان بوو - ده‌وله‌تی عیراق له گه‌ل کورده‌کان فه‌رق و جیاوازی دا‌ده‌نی به تاییه‌ت له دانانی قوتا‌بخانه و خۆش‌کردنی جاده‌کان و نیم‌کاناتی ده‌رمانی و یارمه‌تی کشت وکالی و... به تاییه‌ت له به‌ره‌ی به‌رهممی گرنکی کشت وکال واته توتن ئیعتمه‌را‌زیان هه‌بوو چونکه مه‌جبور بوون، نهم به‌رهممه به ده‌وله‌ت به‌فروشن و قازانجی سه‌ره‌کی نهم به‌رهممه ده‌چوه گیرفانی به‌رهممه‌ینه‌رانی سی‌فار له به‌غدا و شاره‌کانی دیکه.

نهم ناره‌زاییه ورده ورده وه‌ک شو‌رش و راه‌برینی جیاوا‌ز خۆی ده‌تواند. هه‌وله‌ین ره‌به‌ری کورد که شو‌رش ده‌ست په‌ت‌کرد شیخ مه‌حمود ناویک بوو له ره‌به‌رانی تایینی و خه‌لکی سوله‌یانی. سوله‌یانی کهوتوته سه‌رووی رۆژ هه‌لاتی عیراق و ناوچه‌یه‌کی به پیت و به‌ره‌که‌ته وشوینی به‌رهممه‌ینه‌انی توتته. پاش نه‌ودی ئینگلی‌ز شیخ مه‌حمودی وه‌ک

فرمانداری ناوچه دیاری کرد دیسان رازی نه‌بوو. ورده ورده خۆی ناو نا
رێبهری کوردستان.

سالی ۱۹۳۲ نینگلیزه‌کان له حکومهت وه‌لایان نا و نه‌ویش رایکرد بۆ
نێران. به‌لام پاشان عافو کراو رێگایان دا بێتموه عیراق به‌و مه‌رجه‌ی که
له‌گوندی خۆی دانیشتی و خه‌ریکی کشتو کال بێ و ده‌ست له‌ سیاسه‌ت وه‌ر
نه‌دا. شیخ قه‌ه‌ولی کرد و تا کۆتایی ته‌مه‌نی به‌لتینی خۆی برده‌ سهر. هه‌ر
وه‌ک شێوه‌ی کوردانه، کورده‌گانی دانیشتیوی ناوچه شاخاویه‌گانی سه‌رووی
روژ هه‌لاتی عیراق چاوه‌ روان مانه‌وه تا شیخ مه‌حمود سه‌ر کۆت کرا، نه‌و
ده‌م ده‌سته‌یه‌کی دیکه شۆرشیان ده‌ست په‌کرد. رێبه‌رایه‌تی راهپیرینی
نه‌مجار شیخ نه‌حمه‌دی سه‌روکی عێلی پچوکی بارزان بوو. نه‌و رێبه‌ری
نایینی بوو که تایفه‌ی خورافاتێ به‌روایان پێبوو. گوێ رایه‌لی به‌وون.
هێزه‌گانی نینگلیزی که به‌ گوێره‌ی نیجازه‌ی کۆمه‌لی نه‌تمه‌وه‌کان دوا‌ی
شه‌ری پێکه‌می دنیا گر له‌ عیراق جێگیر به‌وون، بارزانیه‌کانیان سه‌ر کۆت
کرد و ناخه‌که‌ی به‌رای گهنج و به‌ توانای شیخ نه‌حمه‌د (مه‌لا مسته‌فا) به‌و
به‌ رێبه‌ر. هه‌ر تک به‌را له‌ گه‌ل پێروه‌ وه‌ فاده‌گانیان بۆ خوارووی عیراق
دووور خرا نه‌وه. ناخه‌که‌ی سالی ۱۹۳۶ رێگایان پێدرا به‌گه‌ر پێنه‌وه
کوردستان به‌و مه‌رجه‌ی له‌ سوله‌یاتی دانیشتن.

روژی ۲۵ی مانگی ئوتی ۱۹۴۱ له‌ گه‌ل په‌لاماری هێزه‌گانی رووس و
نینگلیز بۆ نێران، رووسه‌کان له‌ سه‌رووی روژناوای نێران جێگیر به‌وون و

تهنیا شاری ورمی یان خسته ژیر کۆنترۆل. دهسه لاتی هتیه کانی
 نینگلیزیش له سنه تی نه پهری. بهم چهشنه له نیوانی دوو ناوچه ی ژیر
 کۆنترۆلی رووس و نینگلیز دا، سهر زه مینیکی نازاد کراو له دهوورو بهری
 چیاکانی نیوان عیراق و نیران مایهوه که بوو به مهیدانی هتیه و دهسه لات
 نیشاندانی کوردهکان. ههر چهنده پۆلیسی نیران له شار و گوندهکانی نهو
 ناوچه په دا مابوونهوه، بهلام کوردهکان به کهلک وهر گرتن له تواناو
 دهسه لاتی خۆیان هیزی خۆیان زیاد کرد وورده ورده له دهورو بهری شاری
 مههاباد له ناوچه په کی له چاو پان و بهرین، حکومهتیکی سهر به خۆیان
 دامهزاند.

مههاباد له تهسلدا ناوی (سابلخ) بهه که وادیاره وشه ی تورکی یه و
 به مانا (کانی سارده). راست مانای (COLD SPRIN) ی ههیه.
 نهو شوینه ی سهر ده می زارۆکی من لهوێ تیه پهریه. رهزاشا ناوی نهو
 شاره ی کرده مههاباد. مههاباد مانای شاری (ماده) ه کانه. له سهر
 بنچینه ی گرمانیی (مادی) بوونی بنه چه که ی کوردان لهم ناوه دراوه بهم
 شاره.

دانیشتوانی مههاباد نیزیک به تهواو له رهگهزی کورد بوون. له کاتیکی
 فانیشتوانی شاره کانی دیکه ی دهوورو بهری گۆلی ورمی تورکی
 نازه ریاچانی بوون. دانیشتوانی مههاباد تاقمیک بوون که وازیان که
 گهروکی هینا بوو روویان کرد بوه شار. کهمایه تی بهر چاوی ههو جمعا ته
 (قازی محممه د) بهو له بنه ماله په کی نایینی.

قازی له سه ره تاوه دهرسی نایینی خوئند بوو. بهلام بابی له بو

قهزاونتی شرعی پورهردی کرد بو، کتیبخانهیهکی به میرات بۆ بهجی هیشتبوو کتیبی به حوت زمانان تیدا بوو. قازی به کهلک وهر گرتن لهو کتیبجانهیه زانیاری خۆی له بوارهکانی دیکه دا پیره پیتدا بوو. بهم بونهوه له ههوهلین سالهکانی چلهی ژبانی جگه له پایهی قهزاونتی شرعی له سایه ییری پوخته و کهسایهتی به توانای له شاردن ههلهکویتیکی شازی ههبوو.

له کوژایی سالی ۱۹۴۱ سوڤیتییهکان به داوهت کردنی ۳۰ کهس له کوردهکان بۆ باکو حزو و مهیلی خۆیان به مهسهلهی کورد ناشکرا کرد. نیزیکهی ههموو بانگ کراوهکان سهروک عیل و عهشیرهت بهوون. قازی محهمدیش به نوینهرایهتی شاری مههاباد له گهل ئهم کهسانه بوو. دهستهی دلوتهکراو دواي سردانی کارخانه و مهزراکان چونه لای (جمعفر باغر یوڤ) سهروک وهزیری کۆماری سوڤیالیستی نازهربایجان. باغر یوڤ ههر چهند باسی دۆستایهتی سوڤیت و نهتهوهکانی پچوک و برایهتی کورد و نازهربایجانی کرد، بهلام له بارهی ئالو گۆری سیاسی ناوچه تهنیا به ناماژهی نادیار بهسیکرد. دواي گهرانهوهی ئهم ههیشهته رووسهکان نه چونهوه سردانی کوردستان. رهنگه له بهر ئهوهش بوو بی که ههموو بیر و کاریان زیاتر به لای پهلاماردهرانی تهلمانی دابوو که له دهروازی قهقناز وه نیزیک کهوتبهوون.

رهنگه ئهو چاو پتیکهوتنه کوردهکانی بۆ تیکۆشانی پتری ناسیونالیستی بزواند بی. له سپتامبری سالی ۱۹۴۲ هیتلر له هاو شاریانی مههاباد چاویان به سهرفهنگیکی نهترمشێ عیراق کهوت به ناوی

میر حاج. میر حاج نوښهري رتيكخراوتيكي ناسيوناليستي كورد بوو به ناوي هيوه كه تازه له عيرلق دامهزرا بوو. دواي هه و چاو پتيكه و تنه كورده كانى دانيشتوى نيران برياريان دا حيزي ناسيوناليستي خويان داپه زرين. ناخره كه ي (كومه له ي ژيانه وه ي كوردستانيان) دامه زرانده. ورده ورده ژماره ي نه ندانمان و نفوزي له نيو كورده كانى ناوچه دا زيادي كرد. له مانگي مای سالي ۱۹۴۳ دهسته يه كي ناسيوناليستي كورد تواني پاسگه ي پوليسي مه هاباد، واته ناخرين پتيكه ي دهسه لاتى دهوله تي ناوه ندى له مه هاباد تيك بروخيني.

له ناخري سالي ۱۹۴۴ قازي محمدهد هوانى به يارمه تي براي كه نجترى نه بولقاسمى سدرى قازي كه نوښهري پارلمان بوو، له گه ل محمدهد حوسيني سه يفي قازي ناموزاي كه نه فسهرى پتيشوى ژاندارمه بوو، كوڼترو لي كومه له بگريته دهست.

سهر هه لدانى ناسيوناليزمى كورد له نيران، له عيراقيش بى ته نسير نه بوو. سالي ۱۹۴۳ مه لا مسته فا له گه ل هيندي له لايه نگراني له سوله يمانى - شويني نيسته جتيكردنى نيجبارى - رايكرد و چووه بارزان. كه مييك دواي كه يشتنه وه ي له گه ل كار به ده ستانى ناوچه كيته دهست پيكره. له مانگي نوكتور دا هتزي مه لا مسته فا له ۲۰۰ كهس تى نه دهه پري. له شه رتيكدا له گه ل پوليس سهر كهوت. پاش مانگييك واته كاتي ژماره ي لايه نگراني زيادي كرد، مه لا مسته فا بريگادتيكي نه رته شي تيك شكاند.

له م قوناخه دا باليوزي نينگليز (كيئا هان كورن والس) خوي له وه زع

هه‌لقوتاند. ئه‌و له سه‌رده‌تا ده‌ورانی سه‌ر په‌رشتی ئینگلستان له عیراق،
واتا له ده‌یه‌ی ۱۹۲۰ نیزیکترین راویژ کاری مه‌لیک فه‌یسه‌ل بوو. له
کاروباری سیاسی عیراقدا خاوه‌نی به‌ر و نه‌زمون بوو. له وتو وێژ له گه‌ل
شیخ مه‌حمود دا نه‌خشیکی به‌ر چاوی له سوله‌یانی یاری کرد بوو. له
ره‌وه‌ندی ئه‌م وتو وێژانه‌دا نه‌زمونیکی وه‌ده‌ست هه‌تا بوو، وادیار بوو
سه‌باره‌ت به‌ مه‌سه‌له‌ی کورد سه‌مپاتییه‌کی هه‌بوو. هه‌ستی به‌ جۆره‌ هاو
ده‌رده‌یک ده‌کرد. له‌م قۆناخه‌ دا ئه‌و له‌سه‌ر ئه‌و باوه‌ره‌ بوو که لێ نه‌هاتویی
سه‌روکه‌کانی عیراق بوته‌ هۆی سه‌ر هه‌لدانی مه‌سه‌له‌ی مه‌لا مسته‌فا و
پێویسته‌ کورده‌کان له‌ ده‌وله‌تی عیراقدا به‌شدار بن.

ناخری سالی ۱۹۴۳ نوری سه‌عید ی سه‌روک وه‌زیر له‌ کابینه‌ی خۆیدا
کوردیکی کرده‌ وه‌زیر، به‌ ئه‌وی وه‌زاره‌تخانه‌ی پێت به‌سپیری. هه‌ر ئه‌م وه‌زیره
کورده‌ وای کرد که مه‌لا مسته‌فا ۱۹۴۴ سه‌ری به‌غدا بدا. به‌لام نه‌ چاو
پێکه‌وتنی به‌غدا و نه‌سه‌فه‌ری نوری سه‌عید بو کوردستان فایده‌یه‌کیان
نه‌بوو. مه‌سه‌له‌ی لێ خۆشبوونی راپه‌ریوه‌کان، به‌ تایبه‌ت ئه‌و مه‌نموره
نه‌رته‌شی و مه‌ده‌نیانه‌ی که ره‌گه‌ل مه‌لا مسته‌فا که‌وتیون، سه‌ری نه‌گرت.
نوری سه‌عید که له‌ دۆزینه‌وه‌ی رێگا چاره‌ نا هونید بوو، جارێ له‌ ده‌وله‌ت
کشایه‌وه. به‌ ه‌وای ئه‌م مه‌سه‌لانه‌دا شه‌ر وه‌ ستانیکی له‌رزوک له‌ نێو ان
کورده‌کان و ده‌وله‌تی عیراقدا به‌ر قه‌وار بوو. له‌م ده‌وره‌یه‌ دا‌بوو که من
گه‌یشتمه‌ به‌غدا ۱۹۴۴

له‌ به‌غدا هه‌ولم دا له‌باره‌ی بارودۆخی کورده‌کان ئاگاداری وه‌دوست
به‌ئیم. له‌م رێگایه‌دا له‌ گه‌ل ناوه‌ندی (زیدی نیستیلاعاتی) عیراق پێوه‌ندیم

پیدا کرد و خوشم له ریتگای تایبه تیهووه خهریکی لیتکولینهووه هووم.
 پیوهندی تایبه تی خۆم هیتند کوردی دانیشتوی بهغدای دهگرتیهووه. یهکتی لهو
 کوردانه بابا عهلی کوری شیخ مهحمودی بوو، پیاویکی خوش تیپ و
 کۆمه لایه تی. یهکی تر ناوی (پوشۆ) بوو. ناوی نهسلێ محهمهد سادق و
 کوری سهید تهها بوو. سهید تهها یهکتی له دۆسته باشهگانی
 ژهنرال (فریدنان فوش) بوو. کاتی له دایک هونی (پوشۆ) سهبارهت به
 دۆستایه تی له گهل ژهنرال کوره که ی به ناوی نهو کرد بوو. که له زاری
 کوردی دا کرا بهو پوش و دوایهش پوشۆ.

پوشۆ که سایه تیکی وریا و شادی ههبوو. من ههمو رۆژی له هوتیل
 ریجنت ده مبینی. کراسیکی سپی و پانتۆلیکی گوشادی له بهر ده کرد و
 شالێکی له پشتی ده هالاند و کلاویکی وهک لبادی له سهر دهنا،
 پارچه یهکی وهک میزه ریشی له دهوهری ده هالاند. نهو له ناست عه ره بان
 بیتزاری دهر ده بری و له گهل مه لا مسته فا و کورده ناسیونالیسته گانی
 دانیشتوی ئیرانیس له پیوهندی دا بوو. خزم و قهومی له ئیرانی دۆریان.

سێ یه مین که سی پیوهندیم له گهل پیدا کرد بوو (ژهنرال به هانه دین
 نوری) نایب سهروکی پیشوی ستادی نه رته شی عیراق بوو. دوو چه تو
 دوا ی گه یشتنم چاوم پیتی کهوت. نه ر زه لامیکی به سام بوو. ورگیکی
 زه لام و سمیاتیکی شۆر. به دوا یی له فرمانداری سوله یانی وه لا نرا بوو.
 دوکتور هۆف منی برده لای ژهنرال نوری. خوشی بۆ هاروژاندنی نوری
 دهستی پێ کرد که زمانی کوردی هیچ نیه تیکه لیکه له زار و له هجه ی
 جۆر به جۆر.

نوری لیبی و ده‌هنگ هات و گوتی: (هیچ وانیه. زمانی کوردی زمانیکی
 سەر به خۆیه) نمو هیندی ره‌سمی مندالی هه‌زار و شرو‌تی نیشان‌داین.
 ره‌سمه‌کان هی پیتشوو بوون و پاشان ده‌ولت لیباسی دابوون. نمو
 ده‌یگوت: ژنیک‌کی دیوه که هیچچی نه‌بره بیکاته به‌ز و کاتج و یستویه
 به‌جیه دهر، به‌ری له خۆ وهر پیتچاوه. ههر وه‌ها به‌وی روون گردینه‌وه که
 چۆن به‌ هاندانی ده‌ولته‌تی ناوه‌ندی به‌ دانانی بودجه‌یه‌ک به‌ باشکردنی
 وه‌زعی گوندیکی دوور ده‌ست و فه‌قیر هیلاک به‌وه و نه‌تیجه ی وهر
 نه‌گرتوه.

دوای سالتیک له نوکتۆری ۱۹۴۵ له گه‌ل نه‌فسه‌ری پتوه‌ندارم چومه
 ناوچه‌ی سوله‌یمانی و له نیزیکه‌وه چاوم پتکه‌وت. نه‌فسه‌ری پتوه‌نداری
 ناوچه (جیمز شوتر) یه‌ک له نه‌فسه‌رانی سیاسی گه‌نج بوو. کورده‌کان
 خوشیان ده‌ویست. نمو له که‌رکوک ره‌گه‌ل من که‌وت و به‌ریار بوو ماوه‌ی
 سێ سه‌عات له که‌رکوک‌وه تا سوله‌یمانی به‌ تروومبیل به‌رۆین.

نیمه له رینگای که‌لیکه‌وه گه‌یشتینه چیاکانی کوردستان. پاشان له
 ده‌ربه‌ندی بازیان که دۆلتیکی قوولی نیوان بوو تته‌په‌رین. شوتر بنا‌خه‌ی نمو
 هه‌سارانه‌ی نیشان‌دام که سالی ۱۹۱۹ شیخ مه‌حمود به‌ ره‌گری له
 له‌شکری نینگلیز دروستی کرد بوون. (دیاره به‌ ناوات نه‌ گه‌یشتبوو)

پاشان گه‌یشتینه مه‌زرای سه‌وزی توتن. تازه که‌لا توتنیان له ده‌ره‌وه‌ی
 خانه‌کانیان هه‌لاوه‌سیبووتا وشک بن. کاتج گه‌یشتینه سوله‌یمانی له مالی
 (شوتر) چه‌ند ریش سه‌ی کورد هاتنه لاما‌ن و له باره‌ی بارودۆخی ناوچه
 که‌لیک قسه‌ی سیاسیان پتگوتین.

بهر له هه موو شت دهنگۆيان به مهسه له ی به هانه دین دهستپێکرد.
 نهوانیش پشتی قسه گانی به هانه دینیان دهگرت و دهیانگوت:
 فرمانداریکی تیکۆشهر و لیها توو بوو. پیلانگێرانی به غدا له سهر کاریان
 لا بردهوه. شۆتر و میوانه گانی فرمانداری تابه یان به مه نمووکی باش
 نه ده زانی. دهیانگوت: رهفتاری ئهو مه نمووانه سالی ۱۹۴۳ بۆته هۆی
 راگردنی مه لا مسته فا.

له گهرانی نێو شار و بازاری سوله یانی که و تمه ژۆر ته ئسیری رواله تی
 جوانی کوردان. زۆره یان ریشیان هه بوو. شتیکی له به غدا به جاری ون
 به بوو. لیباسی جوانیان له بهر دابوو. نه وه له هه موو شت زیاتر کاری له
 من کرد قوتا به خانه یه کی پچوک بوو له نێو بازار که ریش چه مره کوکی ریز
 دار خوتندنی بوستانی سه عدی شاعیری فارسی زمانی فیری مندالانی ۹
 ساله ده کرد. پاشان تیکه ی شتم که زمانی کولتوری کورده گانی عیراقیش
 وه ک کورده گانی نێران فارسی یه. رهنگه ئهم نمونه به س بهی بو ئهم
 بیرو پاره که نه ده بیات و ته نانه ت زمانی فارسی سه ر ده میک زمانی لاتینی
 مسولماناتی روژ هه لات بوو. مهیدانیشی له نه سه ته مبوله وه تا بهنگال
 درێژدی هه بوو. له ریگادا توشی هیندی که سی عیلی (زاب) بووین
 هه موویان به شتیه یه کی شکۆ دار نه سپ سوار بوو. سه ر ده سه تی سواران
 شالێکی که سکی له سه ری هالاند بوو. نه وانه له مه که که ی ده هاته نه وه.
 روژی دوایی پاش تیچه ر بوون به نێو سوله یانیدا له سه ر ریگای گه رانه وه
 بو کمر کوک له مه زرای دۆستی قه مدیی به غدام - بابا عه لی کوری شیخ
 مه حمود - لاماندا له شیوکی جوان که گه نم و توتنیان لێ چاند بوو، به

چیاى داېزشراو به دارستان و دارى بهرى گهمارۆ درا بوو نامان خوارد. دواى نانخواردن كوردهكان به گشتى به خزمهتكارانیشهوه نومايشى تفهنگ هاويشتنيان ساز كرد. له دوورهه سكهى پچوكيان بۆ نيشانه دادهكرد. بوتليان له نهديو دادهنا دياره قسهى سياسيش دهكران. بابا عهلى و دۆستهكانى دهيان گوت: تهنيا نهوهيان لى دهولت دهوئى كه له گهل كوردان فەرق و جياوازي دانهئى. بابا عهلى دهىگوت: نيمه به بئى پشتيوانى هيتىكى گهوره هيچمان بۆ ناكړئ. يهپيعى بوو كه من و شوتر نيگهراڼ بڼ كه وا پشتيوان دئ وهديار بكهوئ. چونكه له سهر رتگا تووشى كوردان دهبووڼ كاتى له بارهى رووسانهوه پرسيارمان لى دهكردن دهيانگوت: هەر كەس يارمهتيمان بدا قهبولى دهكەين.

ههول و تهقهلام بۆ نيزىك بوونهوه له ناوچهى شهر له سنورى سهرووى روژ ههلات ناکام ما. بهلام له سهفەريكى دىكهدا توانيم نهم ناوچهيه كه ناوهندهكى (رهواندز) بوو، به تهواوى ببينم. نهو سهفەره له ههوليرهوه دهست پيترکا. ههولير شارىكى تورکمان نشينه له نيتو گوندى كورد نشيندا گهمارۆ دراوه. همر نهو جيگهيه كه نهسکهندهر له شهر له گهل داريوشى پاشاى نيراندا شکا. سهعيد قهزازی فرماندارى كوردى نهو شاره تهئسيري له من كرد. نهو رك و راست ههستى خوئى دهر برى. بۆ نمونى جاريكيان گوتى: (مهسهلهيهكى كوردى ههيه كه له ههموو شت زياتر له دوو شت پيزارين. نه شيرى وشتر نه ديدارى عهرو ب.)

له كاتىكا له ههوليرهوه به نيتو زنجيره گيوهكاندا تيدهپهپڼ، له گرد و تهپكى رووت و ردهقهنهوه گهيشينه شيو ودۆلى سهر سهوز و پر له

گولاله‌ی زهرد و سور و پاشان چپای رژد و هله‌موت و داپۆشراو به به‌فر.
مه‌زرا و باغات و له‌وه‌رگا له به‌رزاییه‌کان پر له کورد بوون. نمو کوردانه‌ی
که پشتینه‌ده رهنگ و الاکانیان لیباسه‌کانی جوان کرد بوو. نه‌وان پتر
گۆچانی شوانیان به ده‌سته‌وه بوو. به گشتی تهنه‌نگی له سه‌ر پتی یان
ده‌شانیدا بوو. نمو تهنه‌نگانه‌ی که هیندی جار بۆ راوی نمو تو به‌کار ده‌بران
که زۆر له بزنه‌ کیتی وشت و ره‌وه‌ک گرنگتر بوو.

له‌ گه‌لی ره‌واندز له په‌نا تافیگه‌یه‌ک فراوینمان خوارد. پاشان له
ریگای ده‌شته‌ دیانه‌وه گه‌پشتینه‌ گوندی جوانی دیانه‌ که زۆربه‌ی
دانیشتوانی ئاسۆری بوون تا شه‌و له‌وێ سه‌ر بنیینه‌وه. رۆژی دوایی بۆ
لای سنوری ئیران چوین له‌ دۆلی به‌ر سیرین تپه‌هرین وله‌ جاده‌ییکه‌ی به‌رز
که سنوری دیاری ده‌کرد چاومان به‌ دوو کوردی سوار که‌وت به‌ی نه‌وه‌ی گۆی
بده‌نه‌ نمو دیو سنوریان ده‌په‌راند و ده‌نگیشیان ده‌گه‌یشته‌ نمو به‌ری دۆله‌که‌.
پاشان به‌ ریگایه‌کی دیکه‌دا گه‌راینه‌وه تا سه‌ری مالتی پوشۆ بده‌ین که له
به‌غدا گه‌رابۆوه. له‌ گه‌ل به‌را و خزمانی که‌ قه‌د و بالاییان وه‌ک فوتبالیستان
ده‌چوو، ناگمان خوارد. یه‌ک له‌وان به‌ ناوی دینۆ پتر له‌ لای مه‌لا مسته‌فا
ده‌بوو. نه‌ویتریان که‌ تۆزێ کزتر بوو راست وه‌ دۆستی ده‌ورانی (که‌مپ
ریچی) من، واته‌ (ستوان دیک و الترز) ده‌چوو. زۆر له‌ کورده‌کان له
ئوروپاییان ده‌گمن. هیندیکیان بۆ سپه‌ه‌تی و بۆری وه‌ک نه‌سکه‌ندیناویان
ده‌چن.

په‌یمانی له‌رزۆکی نه‌وان مه‌لا مسته‌فا و ده‌وله‌ت هه‌ر له‌ سه‌ره‌تاوه
په‌چرا بوو. له‌م ناوه‌دا مه‌لا مسته‌فا هه‌ول ده‌دا کیرێ سه‌رۆک عه‌شیره‌تی

رکەبەری خۆی واتە (زێباری) بهخوایێ که له گەڵ بارزانیان نیتوانی نەبوو . تا بەم کارە هەلکەوتی خۆی قایم بکا . دیارە بەم کارە نەختی له خۆ بایی بوو . لەوانەیە رووداوەکانی نێرانی دراوسێشی بۆ نەم هەنگاوه هاندره ببووبن . میر حاجی هاوکاری پێشتر توشی رووداوەکانی نێران ببوو . پەلاماری تازەیی سۆفیت بۆ نێران که هاو کات له گەڵ کۆتایی هاتنی شەڕی دووهم دەست پێکرا بوو ، ئینگلیزهکانی دانیشتیوی بەغدای نیگهران کرد بوو .

ناخری فێوری ١٩٤٥ (کورنوالیس) ی بالیوز جێگای خۆی دا به (هیواستین هیور برد) . ناو براو پێشتر له عەرەبستانی سعودی خزمەتی کرد بوو . زیاتر له نهوهی پێش خۆی عێراقی له رستهیهکی عەرەبی دا دەدیت . کهمێک دواي هاتنه سهركاری نهو راولێژ کارانی قەدیمی له بواری مهسهلهی کورد دا جێگای خۆیان دا به کهسانی تر . یهکیان لیها تو ترین مهنمورهکانی قەدیمی ماژۆر (سی.جی. ئیدمۆندز) بوو . ماژۆر (نار. اچ. دیچپورن) له نهفسهرانی قەدیمی دانیشتیوی خوارووی عێراق هاته جیتی نهو . راولێژ کارانی سیاسی سهرووش جێگای خۆیان دابه نهفسهرانی گهنجی بێ تهجروبه و بێ ههستی هاو دهردی له گەڵ کوردهکان . بالیوز خانه ههروها گومپهتی ناوهندی نیتیلاعاتی عێراقی خسته ژێر فشار که نهفسهرانی پێوینداری ناوچه که زۆریش لیها تو بوون بیانگۆژی .

مهلا مستهفا که ههمیشه له گەڵ (ستین هیور برد) له پێوهندی دابوو ، کاتی وریا کهروهوهیهکی له لایهن بالیوزی تازهوه پێگه یشت (که وهک عێراقیهکی باش و نارام) رهفتار بکا ، بێگومان سهری سوڕ ما .

مهلا مستهفا له سنوری پانتایی عیلى خۆیدا حکومهتی سەر به خۆی دانابوو. عیراقیه کان سهره تاي مانگی نوتی ۱۹۴۵ ویستیان پیگه شاخویه کانی نهو په لاما ر بهن. سه رۆکی ههینه تی نیزامی بهریتانیا ژهنال (دینتۆن) له سهر نهو هاوهره بوو که نه رته شی عیراق بۆ نه م په لماره ناماده یی نیه. کاتیکی گوتیان نه دا به قسه کانی که ده یگوت نه رته شی عیراق توشی نهو چاره نووسه ده بی که سالی ۱۹۴۳ هاته رتی، نهو مه رکه زی فمرمانده یی خۆی له هه ولیر به جی هیشته و راویژ کاره کانی شی له له شکری ناماده به شه ری عیراق هینا ده ری.

له گه ل هه مووی نه وانه ، عیراقیه کان به ناوین (ئیحرا) کردنی نه خشه ی په لاماری خۆیان، سهر به خۆی کرده و یان له ئینگلیز نیشاندا. رۆزی چواری سه پتامبر ستونیک یی نه رته ش له نا کره وه، ستونیکیش له ره واندزه وه، ژاندارمه ش له نامیده وه کهوته ری.

له جاده یه ک که ده گه شته بارزان یه کیان گرتوه.

ههر وهک ژهنال (رنتۆن) پیش بینی کرد بوو، ههر سیک ستون به دهستی هیزی پچوکی کورد شکان. هیزیکی که له ۱۵۰۰ کهس زیاتر نه بوو. عیراقیه کان نیزیکه ی هه زار کهسیان لی کوژرا. له وهزی زستاندا باسی شه ری وه ستان ده بیسرا.

ههر چۆنیک بی ئینگلیزه کان و رهنگه مهلا مسته فاش ههر چهنده لاوازی نه رته شی عیراقیان به هابه تی هه لسه نگاند بوو، به لام لیها تویی سیاسی عیراقیان به که م گرتبوو. (مسته فا العمری) وهزی ری نیو خۆی عیراق بۆ وتو ویژ له گه ل عه شیرته کان چوه سه رووی عیراق و به دانی

بمرتیلی زیره‌گانه و به همره‌شه و هاندان توانی گرنه‌ترین رتیه‌رانی کورد به خه‌زوری مه‌لا مسته‌فا رتیه‌ری تایفه‌ی زتیاریشه‌وه له ریزی هاو کاره‌گانی مه‌لا مسته‌فا داپرئ. له ماوه‌ی دوو جهوتوودا رتیه‌رانی عیله‌گانی دیکه‌ش ره‌گه‌ل زتیاریه‌کان کهوتن و وه‌ک هتیزی په‌لامار ده‌ری له‌شکری عیراق مه‌لا مسته‌فایان له مه‌ته‌رتزه شاخویه‌کان وه‌ده‌ر نا .

روژی جهوتی نوکتۆیر له‌شکری ده‌وله‌تی بارزانی گرتبوو. مه‌لا مسته‌فا له‌گه‌ل زۆر له‌هاو خه‌باتیانی به‌کار و لیها‌تووی به‌خاو وختیزانه‌وه له‌سنور په‌پینه‌وه‌و گه‌یشتنه‌خاکی نێران. (مه‌به‌ستی کوردستانی نێرانه . و)

له‌نێران ژهن‌الیکی سوؤیتی به‌ناوی (لیوئۆث) به‌مه‌لا مسته‌فای گوت: له‌مه‌هاباد خۆی به‌قازی محهم‌هد بن‌اسیتئ و پیاوه‌کانیشی به‌خاته به‌ر ده‌ستی قازی. به‌م کاره‌ تیکۆشانی کورده‌گانی عیراق بۆ ماوه‌یه‌ک راوه‌ستا و ناوه‌ندی تیکۆشان بۆ نێران گوێزایه‌وه.

له‌مانگی مارس ۱۹۴۶ کاتئ که‌چوومه‌ نێران زانیم له‌ده‌فته‌ری وابه‌سته‌گی نیزامی دا به‌وم به‌کارناسی مه‌سه‌له‌ی کورد. ده‌وله‌تی نێران ریگای چاپ و بلاو کردنه‌وه‌ی رۆژنامه‌یه‌کی به‌زمانی فارسی دا‌بو به‌ناوی (کوهستان) دوکتور سمایی ئه‌رده‌لان یه‌کت له‌بن‌مه‌اله‌ی ناسراوی ئه‌رده‌لانیه‌کان که‌بنه‌چه‌که‌یان له‌ناوچه‌ی کرماشان بوو به‌رتۆدی ده‌برد. له‌کوهستاندا نووسه‌ریکی نه‌ناسراو زنجیره‌و تاریکی ده‌نووسی به‌ناوی (نه‌هتینی یه‌گانی بارزان) که‌روونکردنه‌وه‌ی حال و را‌بردووی راپه‌رینی مه‌لا مسته‌فا بوو. له‌م رۆژنامه‌یه‌دا هه‌ر وه‌ها زنجیره‌و تاریکی دیکه‌ چاپ ده‌کرا

له ژیر ناوی (بهسره هاتی نارارات). نووسه‌ری نهم وتاره جگه له (نیحسان نوری) که نمو دهم له تاران ده‌ژیا، که‌سیتر نه بوو. له تاران له گه‌ل نمو هوومه ناشنا. نمو تیکوشانی خوی بو زیندوو گردن‌هوی زمانی کوردی له تورکیا بو روون کردم‌هوه. نمو له بتلیس هاتبوه دنیا سالی ۱۹۲۴ وهک نه‌فسه‌ری له‌شکری تورک فرماندهی پۆلیکی نه‌رت‌هش بوو. به‌لام له بهر نمو نه‌یتوانی سهر کوت‌کردنی توند و تیژی کورده‌کان له لایهن حکومتی تورکیاوه قه‌بول بکا، له نیزیک سنوری عیراق کورده‌کانی بو شورش و راه‌هرین هاندا. راه‌هرین تیک شکا و شورش‌گتیره‌کان بو نمو دیوی سنور هه‌لاتن. پاش چند سال نوری له پیشدا له عیراق و دوايه له نیرانه‌وه ده‌سته‌ی پچوکی گریلای له نیتو خاکی تورکیا دا رتیه‌ری ده‌کرد. سالی ۱۹۲۸ ره‌گه‌ل هتیزی راه‌هرین که‌وت که له ناوچه‌ی نارارات دژی تورک راه‌هریبوون.

رووسه‌کان س‌مبارت به راه‌هرینی کوردان بو‌چوون‌تیکي باشیان نه‌بوو. یه‌ک لهو هو‌یان‌ه‌ی که رووسه‌کان موافیقی نه بوون، پتیه‌ندی کورده ناسیونالیسته‌کان بوو له گه‌ل رتیک‌خراوی (داشناک) ی نه‌رمه‌نستانی شوره‌وی. ههر بهو ده‌لیل‌ه‌ش هیندی له هتیره‌کانی سنور داری شوره‌وی بو پشتیوانی له تورک نیردرانه نارارات. کاتتی سالی ۱۹۳۰ ره‌زا شا له په‌یمان‌شک دا رتگای دا به سهر با‌زانی تورک که بو راو نانی شورش‌گتیرانی کورد له سنوریش بپه‌رنه‌وه، راه‌هرین سهر کوت کرا. نیحسان نوری رای‌کرد بو نیران. ههر چند هیندی له راه‌هریه‌کان تا سالی ۱۹۳۱ بهر به‌ره‌کانیان درتیره پتیه‌دا.

له تاران له گهل دوو كوردی ديكه پټوهندیم گرت. نهمان له دوو قوټی دژ به په كتر هوون. يهك له وان به ناوی عهدولاغای دټېزكړی نوټنهری پارلمانی ټيران و يهك له رټبهرانی تايغه دټېزكړی هوو كه له خوارووی كوټی ورمټ دهژين. زوړيهی نهفرادی نهم تايغه په لايهنگری بزوتنهوهی مههاباد هوون. عهدولاغا سهارهت بهم ههسته زوړ گرژ و ناروحهت هوو. لای واهوو كه نهم ريگايه دهگاته شوړشی سؤسياليستی ژير دهسهلاتی شورهو. كه سيكي ديكه كه پټوهندیم له گهلی هههو، كهنجيک هوو به ناوی (هاشمی شیرازی) خهلكی مههاباد كه بو فير هوونی زمانی كوردی يارمهتی دهكردم. كاتن ليم پرسى چونه قامیلی شیرازی په واته له خهلكی شیرازه كه له گهل (موی بوړ و چاوی كالی وينه دهچوو) گوتی : باوكی سهارهت به نهټيني توندی به شيعری حافظ و سهعدی، به شیرازی ناسراوه.

شیرازی لايهنگری توندی قازی محه مهد هوو. له گهل مههاباد له پټوهندی دا هوو. نمو ريگای چونی منی بو نهوی خوش كرد. نمو ههر ودها پروای به شوړشی سؤسياليستی هههو. چو هوو نيو حيزی تودهوه. نمو بيرو باوهره هوو به هوی نموه كه ناخهگهی سهر له زندان ودهر بنت. ههر چهنده له زنداندا وازی له بير و باوهری سؤسياليستی هينا. بهلام دنيا م قهت وازی له ناسيوناليزمی كوردی نه هيناوه،

روژی ۱۲ی نوریلی ۱۹۴۶ كمتر له مانگيک هوو گه يشتبوومه تاران له گهل ستادی نهرتمشی ټيران وام ريکخست كه بچم له سنه له ناوچهی خوارووی كوردستان چاوم به فرماندهگانی نهرتمشی ټيران بكهوټ.

فرماندهی نهوی ههمان ژه ترال (نامانولا جیهانبانی) ناسراو بوو .
 همنموری نموه بوو که له نیو تایفه گهلی سهر بزیوی سنوری عیراق
 دهسلاتی حکومتی نیران مسوگر بکاتهوه . نم تایفه گهله له ژیر
 دهسلاتی ههمه رهشید ناویکدا بوون که به سهر کردهی ریگران حیساب
 دهکرا .

سالی ۱۹۲۱ کاتی لهشکری رووس و نینکلز نمرتهشی نیرانیان له وی
 وهدرنا بوو ، نمو له سنور پهریووه و هاتبوه خاگی نیران و له شاری بانه
 دانیشتبوو . شاری دراوسیتی بانه ، واته سهردهشتیشی خستبوه ژیر
 دهسلاتی خویموه . تا سالی ۱۹۴۴ فرمانداری غهیره رهسی ناوچه
 بوو . تا له ناخردا لهشکری نیران گهرایموه و ههر تک شاری نهستاندموه .
 بهلام تا هاتنی جیهانبانی نیوه راستی مارس ۱۹۴۶ ژانه سهری بو
 دهولتهی نیران پیک دههینا . کاتی چاو پیکموتنی من سهریازانی نیرانی
 هیشتا له کهل کوردانی سهر بزئو له کیشه دهبوون .

شوفیری من (قهرهپیتی نهرمهنی) له راده بهدەر زهلامیکی به کهلک
 بوو . نهو تورکی نازیری که ههر تورکی پیتهگوتری و زمانی هاو بهشی
 خهلکی ناوچهی سهرووی روژ ناوای نیرانه ، به باشی دهزانی . زمانی
 رووسیشی دهزانی . جگه لهوه سهری له سیاسهتیش دهر دهچوو . له وتو
 ویتزکانیدا له گهل خهلکی ناوچه ناگاداری پتری وهر دهگرت له وهی که من
 له وتو ویتزی رهسمیدا وهگیرم دهکمو . نمو دهم روژیکی تهواوی دهخایاند
 تا له تارانوهه بگهنه کرماشان . کاتی له کرماشان تیپهرین همرا تاریک
 ببوو . باو کیژهلوکهیهکی توندیش ههلبکرد بوو . له پر ترومبیلیکی

نیزامی رایگرتین. سهرهنگ دوودم و سهر جوگه یه کی نه مریکایی تیدا بوون. نهوان بۆ شیتو خواردن داوهدتیان کردم. کاتی گه یستمه مالی سهرهنگ به سهر سوپ مانهوه سهرهنگم دی له سهر پلیکانان به بیجامهوه هاتوته پیشوازم و دهلتی: کاپیتان راست وهره سهری. لیره باسی تشریفات و تعارف نیه. من دلم بهوه خوش کرد بوو که له وانه یه بتوانم ناگاداری له سهرهنگ وهر بگرم، بهلام ههوهنده سهر خوش بوو به زمانی گیراو و لاله پهته و جینگای گومانهوه له منی پرسى: (بۆ چی دهتموئ نهوانه بزانی ؟)

به یانی زوو دواى قاولتی خواردن مالاواییم کرد و به ریگاییکې خاکی دا بهرو کوردستان - نهم ناوه به سنه دهگوتری-. دیمه نیکى جوان بوو. به تاییهت پاش باران رهنگی هاتبووه بهر، گاشه بهردی رووتی چیاکان دهشتی سموزیان گهمارۆ دابوو. له دوو شوینی جادهش گهروک نهمه یان راگرت و گۆرانیان بۆ گوتین. خه لکی نهم ناوچه یه له بهاری رهگمزی یموه کورد بوون. بهلام به پیچه وانه ی کوردهکانی ناوچه ی سهروو شیعه بوون و دیار بوو پتر لهوه له گهل کەش و همواى نهوئ ریک کهوتبوون که بتوانن لایهنگری له ناسیونالیزمی کورد نیشان بدن.

دواى نیوه رى گه یشتینه سنه. چومه کیشکی فرمانداری و کارتی خۆم بۆ ژهنرالی جیهانبانی نارد. گورج بانگی کردم و به خواردن و شراب میوانداری کرد. بۆ بیستنی کورته یهک له عه مه لیاتی دژی عه شیرته راپه ریهکانی ناوچه شاخاویهکان منی برده باره گای فرمانده ریی خۆی. وا دهاته بهر چاو که تا راده یهک سهر کهوتوه و کۆنترۆلی گونده

سهر دکیه کانی بانو سه دهشتی له بهر دهست دایه. ههر چنده هیتشتا کورده کان له چیاکانی دور و بهر دسورانوه.

جیهانبانی که له ۶۰ سال نیزیک دهبۆوه، کورته بالایهک بوو به بیجیمیکوه که دهکرا به روخساری شارستانیته دابنری. چاویلکهی له چاو دهکرد و مووی سپی و پری ههپوون. له تاران سهر برددی ژبانیم خوتند بۆوه. ده مزانی له تایفه ی قاجاره، نمو تایفه ی که پیش نم بنه ماله یه پاشایه تی نیرانیان له دهست دابوه. نمو به گهنجی به گوتردی دابی خویان ناموزای خوی خواستبوو.

باوکی له شهری ییکه می دنیا گردا کاتی پهلاماری رووسان بۆ تهووریز نیعدام کرا بوو. پاشان رووس بۆ دلدانموه کوره که یان برد بوو موسکو له مهدرسه ی توپخانه ی نهرتهشی پاشایه تی پتیا خوتند بوو. پاشان له زانکوی ستادی گشتی رووسیا وهریان گرتبوو. بهم پتیه رووسهکان چ پیش و چ له دوی شورش به هی خویان دهزانی. ههر چهند به پروای رووسان سهارهت به (رهگهزی نزم) نموه یهکی نه دهگرتوه. جیهانبانی له گمرا نه ودا بۆ نیران له گهل کیژکی خه لکی رووسیا دهیتته ناشنا که باوکی یهکتی له موذیرانی ناوچهیی تیلگراف بوو. سالتیک دوی نم ناسیاریه ده بهیتتی. خانمی نمو که ناوی (نیلینا خانم) بوو له کوپ و کۆمهلی تاراندا ناسراو و سهر به دهروه بوو. له دوستانی خانم (لونیز دریفوس) ی خیزانی بالیوزی نه مریکا بوو. بهلام کاتی من له وی بووم نمو له ییکیتی سوختی بوو.

جیهانبانی له کوتایی شهری یه که می دنیا گردا بۆ نیران گه رایهوه. به

دەرهجەى سەر گوردى چوھ پۆلى تۆپخابەى بىرگەدى قازاخ كە لە ژىر
 فەرماندەبى رەزاخان دابوو. بەلام رەزاخان قەت بېرواى بى نەكرد.
 كاتىكى كودىتاي كرد و جەلەوى حكوەتى گرتە دەست دوو رىژان
 جىھانبانى دوور لە پىتەخت راگرت تا دلىا بى نەخشىكى گزنگ لە
 كودىتادا يارى ناكا. پاشان جىھانبانى چوھ مەدرەسەى نىزام لە پارىس و
 دوايە بۆ وەر گرتنى كارو بارى سەرەوى نەرتەش ھاتەو نىزان گەشتە
 پەلەى پشكنىرى گشتى سەرۆكى ستادى وەزارەتى بەر گرى. بەلام رەزا
 شا قەت خۆشى نەدەوېست. رەنگە لە بەر نەوەش بوو بى كە ماھەينى
 كۆمەلايەتى نىوان جىھانبانى نەجىب زادە و فەرماندەبەكى دىھاتى كە بېو
 شا زۆر قوول بوو،

جىھانبانى فەرمانسەبى بى لەھجە دە پەيشى. چونكە خۆم لە گەلى دوا
 بووم، دەمزانى. رەفتارى رەزا شا لە گەل جىھانبانى رەفتارى تاغاو
 نۆكەران بوو. بە سوكى چاو لىدە كرد، ناوى خەراپى لى نەبوو. كاتى
 تۆرە بوون تىي ھەلەدەدا.

ناخەكەى سالى ۱۹۳۹ ىر دۆنگى شا كارى خۆى كرد و جىھانبانى بە
 جارئ لە نەرتەش دەر كرا. كاتى كە من چاوم پىكەوت ھىنا بويانەو
 نەرتەش و مانگىك بوو نارد بويانە سە تا لە مەركەز دوور بى و لە
 مەترسى پىلانگىرانى لە نەماندا بى. لای رۆژ ناوا روونكر دىنەكەى
 تەواو بوو. پاشان منى دا بە دەست نەفسەرىكى ستادى خۆى بە پىيان
 بردى بۆ شەقامەكانى شار و بۆ گۆرە پانى گشتى كە پىر بوون لە كورد بە
 لىباسى ناوچەبى. گوتى نەو مەيدانى (چىكەم)ە. بويە نەم ناوديان لى

ناوه که خه‌لک بیکارن دهرۆن تا ناخری شه‌قام و له وێ ده‌ویستن، نازانن
چیکهن به لای راست دا برۆن یا به لای چه‌پدا.

روژی حوایی به‌یانی چوومه‌وه کن جیهانبانی و هاو کاره‌کانی. تا به
سواری نه‌سپ سه‌ریکی پادگانی روژئاوای شار بده‌ین. نه‌سپی من
نه‌سپێکی عه‌ره‌بی بوو. سه‌ر گیش و نا‌نارام. مه‌جبور بووم توند لغاوی
بگرم و به‌ درتژیی ماوه‌ی به‌یانی هه‌لده‌به‌زی. ترسم هه‌بوو بمخات و ریسوا
بم به‌ تایبه‌ت له‌ پێش ئهو سه‌ر بازانیه‌ی هاتبوونه‌ پێشوازان.

له‌وێ سه‌ربازان نومایشێکی شه‌ریان به‌رتوه‌ برد. ناوا بوو که سواره
نیزام بو نیشان‌دانی عه‌مه‌لیات و په‌یجوری چوونه‌ ته‌پکه‌کانی سه‌رووی
مه‌یدان و به‌ دوا‌ی ئه‌واندا ئیمه‌ و سه‌ربازیش هه‌ره‌که‌تمان کرد تا ئهو
په‌لاماره‌ی له‌ سه‌قزه‌وه‌ دێ تێکی بشکێنین. چیاکان به‌ شه‌به‌قی ئهو
ناوێنانیه‌ی که به‌ شێوه‌ی قه‌دیم بو نیشان‌دان به‌ کار ده‌هاتن، رووناک به‌وون.
جیهانبانی له‌ گه‌ل ژێر ده‌سته‌کانی ته‌ماشای مانۆری ده‌کرد. پاشان به‌ر
له‌ گه‌رانده‌مان بو سنه‌ له‌ ده‌ور و به‌ر سووراینه‌وه‌ و شوینی هێزه‌کاغان
ته‌ماشای کرد. نه‌سپه‌که‌م تا کو‌تایی ده‌ستی له‌ سه‌ر گیشی هه‌لنه‌گرت.
هه‌ستم کرد جیهانبانی پێی ناخۆش نه‌بوو له‌ هه‌ردم بدا و له‌ پێش چاوی
سه‌ر بازان به‌ ریسواییم به‌ینێ.

گومان له‌وه‌ دا نه‌بوو که جیهانبانی دۆستی روس و روسبایه‌ هه‌ر
چه‌نده‌ له‌ گه‌ل سیستمی حکومه‌تی سو‌فیتی موافیق نه‌بوو. له‌وانه‌ بوو
نه‌مریکاشی خۆش گه‌ره‌گ نه‌بێ. به‌لام له‌ گه‌ل من ره‌فتاری فره‌ دۆستانه‌
بوو. بو چی ؟ نازانم. له‌وانه‌یه‌ زانینی زمانی فه‌رانسه‌یی و را‌بردووی نێو

نه تمهه ییم له شتیره رښتیا نه ودا ته نسیری بوو بچ. دواى گه رانه ودم بیت
 سته ژه نرال چیروکی زوری بو گتیرامه وه له چوښه تی شکاندنې سمکو له
 نیوه ی ددیه ی ۹۱۲۰ دا به ۱۱ هه زار سهر بازه وه به رانه بر نیزیکه ی ۱۰
 هه زار کورد و تورک. نو ددیگوت سمکو نهیده توانی باوهر بکا که
 له شکرې نیرانه به رښتیا نه وه. چونکه له رابردودا سهر بازانې نیمه
 جالاکې باشیان نه بوو. به لاه همرو شت گورا بوو. له شکرې نیمه
 له شکرې که به فیز و غهړه بوو. نو پهرې هه ول و تهغه لای دده که نه م
 چوښه تیه له له شکرې نیراندا زیندو کاته وه. نه وهش له ناوچه یدک که به
 شتیره یه کی خهغه تاوی جینگای خالی دیار بوو.

کوماری کوردی مههاباد

داستانی کوماری کوردستانی ژیر چاوه دتیری سؤقت له مههاباد
 فسلتیکې جینگای سهرنجه له میروودا و من له راستیدا تاقه چاودتیری
 نه مریکایی بووم له مهیداندا. سؤقتیه کان دواى چاو پتیکه و تنی رتیه رانی
 کورد سالی ۱۹۴۱ له باکو نه و نه ده سهرنجی کورده کانیای نه دده دا. چونکی
 گرفتاری مهسله ی شهر بوون. به لاه نو گرفتاریهش به هیچ جوړ نه بیه

هۆی نەوێ که لەو سەر زەمینەى نێوان ناوچه داگیر کراوەکانى نینگلیز و سوڤیت دەست لە سەر دەست داڤین و هیچ نەکەن. نۆردوی سوور که نمو زەمان زەحمەت بوو بە نۆردوی مۆتۆریزە داڤنێ هێشتا تا راددیهکی زۆر بار و هاتو چۆی بە نەسپ بوو. دەلالانی سوڤیت زۆر جار بۆ نەسپ کرین دەچوونە نێو کوردان.

یهکێ لەو نەسپ کرانه بە ناوی عەبدوللا یۆڤ جگە لە نەسپ کرین وەک مەنموری نەیتنی سوڤیتی نەرمکی دیکەشی لە سەر شان بوو. هەو لە دوکانی نەرمەنیهکی ئاوەق فرۆش لە گەل کوردێکی که لە پەنای دانیشتبوو دەرگای ناشتایەتی کرد بۆوه. نەوێش بە هەلکەوت نەبوو که نمو کورده یەکێ لە دامەزرێنەرانی رێکخراوی ناسیونالیستی کۆمەڵە بوو. ئەو کوردهش مەنموری سوڤیتی بە رێبەرانی دیکەى کۆمەڵە ناساند بوو. لەو دەمەوه کۆمەڵە بە ناچاری کەوتە نێو جەغزی سوڤیتەوه. بە تایبەت دواى نەوێ که قازی محە مەد سالی ۱۹۴۴ رێبەرایی کۆمەڵەى گرتە دەست.

پێچجگە لە دەلالانی نەسپ کرین مەنموریکی دیکەى کوردی خەلکی سوڤیت بە ناوی کاپیتان (جەعفەر یۆڤ) یش هەبوو که لیباسی کوردی دەپەر دەکرد و لە گەل تەولوی سەرۆک عەشیرەتانی کوردی ناوچهى سەروو پێتوەندى بەر قەرلر کرد بوو. نمو تاقە مەنموری کوردی سوڤیتی بوو لە ناوچهدا. مەنمورەکانی دیکە هەموویان نازەر بایجانی بوون وەک : هاشمۆڤ کونسولی سوڤیت لە ورمێ و کاپیتان (نوماز عەلى یۆڤ) مەفسەرى سیاسى سوڤیتی لە میاندولو. هەمووی ئەوانە لە گەل مەنموری بەرزى سوڤیت لە تەمۆریز بە ناوی ژەنرال (سەلیم ئەتا کەشى یۆڤ)

پتو دندیان هه‌بوو. رایۆرتی کاری خۆیان بۆ ئهو دهناردوه.

نه‌تاکشی یۆڤ که ده‌یۆست بۆ راه‌راندنی گه‌لاله و نه‌خشه‌کانی سوڤیت له ژێر رێبه‌رایه‌تی یه‌ک له کوردان رێک‌خراویک دا‌به‌زرینتی، هیندی له سەرۆک عه‌شیره‌تی بۆ پیاده‌کردنی نه‌خشی رێبه‌رایه‌تی له به‌ر چاو گرتبوو که‌سیکی شیاو و لی‌هاتووی نه‌دیته‌وه. له سه‌ره‌تای سالی ١٩٤٥‌ه‌زی دهر که‌وت که قازی محه‌مه‌د رێبه‌ری کۆمه‌له لی‌هاتوویی راه‌راندنی ئهم نه‌خشه‌یه‌ی هه‌یه. له ناو‌ریلی سالی ١٩٤٥ رێک‌خراوی ته‌بلیغاتی سوڤیت (خانوی فۆکس) له رێو ره‌سمیکدا نه‌جۆمه‌نی کولتوری سوڤیت - کوردستانی له مه‌هاباد دامه‌زراند. یه‌کێ له به‌رنامه سه‌ره‌که‌یه‌کانی ئهم نه‌جۆمه‌نه پێکه‌یتانی نومایشنامه‌یه‌کی ناسیونالیستی کوردی بوو. مه‌سه‌له‌ی سه‌ره‌کی ئهم نومایشه‌ پریتی بوو له په‌لاماری سێ که‌سه چه‌په‌ل و شه‌رلاتان - واته‌ ئێران و عیراق و تورکیا - بۆ سه‌ر زه‌مینی کوردستان و ناخه‌که‌شی رزگاری دایکی نیشتمان به‌ ده‌ستی کوره‌کانی. ته‌ماشایه‌کان که تا ئهو ده‌م ئه‌وه‌نده شه‌ره‌زای نومایش و تیاترو نه‌بوون، به‌ قوولی که‌وته‌بونه ژێر ته‌نسیڕ و دوژمنانی کۆنیشی به‌ نه‌سڕین رشتن سه‌ریان ده‌خسته سه‌ر شانی یه‌کتر و سوێندیان ده‌خوارد که تۆله‌ی کوردستان ده‌ستینه‌وه.

به‌ دوا‌ی ئه‌وه‌دا زۆر جار مه‌ثموری رووس له مه‌هاباد دهر ده‌که‌وتن. رۆژیک له مانگی سه‌تامبه‌ر دا کاپیستان نوماز عدلی یۆڤ هاته مه‌هاباد و قازی محه‌مه‌د و رێبه‌رانی دیکه‌ی کوردی بۆ ته‌وڕێز داوه‌ت کرد. له ته‌وڕێز رێبه‌رانی دیکه‌ی کوردیش په‌گه‌ل که‌وتن و هه‌موویان به‌ره‌و باکو به‌

قه‌تار که‌وتنه ری. له باکو پتیا گرتن پتشیارده‌کانیان سه‌باردت به دوا
 روژی ناوچه بنووسن تا بدری به (جه‌غفر باغر یوف) سهره‌ک و‌میری
 نازدربایجانی سوختیتی. نه‌وانیش هر و‌ک چاوه روان ده‌کرا پتشیاری
 دامه‌زرانی ده‌وله‌تی سر به‌خوی کوردیان به یارمه‌تی سوختیت نیشاندا. له
 دانیشتن و چاو پتیکه‌وتندا له گه‌ل باغر یوف، ناو براو به رتبه‌رانی کوردی
 گوت: هر چنده سوختیت لایه‌نگری سر به‌خوی هم‌مو نه‌توه‌کانی جوړ به
 جوړه، به‌لام نیتسا نه‌وان ده‌تی له پتیاو پتیکه‌پتنانی ده‌وله‌تیکي خود
 موختاری (دیموکراتیک) که هم‌مو نازدربایجان بگرتنه‌وه هاو کاری
 بکه‌ن. باغر یوف حیزی توده و‌کومه‌له‌ی کوردستانیشی به که‌م داناو
 پشتیوانی سوختیتی له حیزی تازه دامه‌زراوی دیموکراتی نازدربانجان
 راگه‌یاند. جه‌ختیشی له کورده‌کان کرد نه‌کهر به شیوه‌ی تاکتیکیش به
 ره‌گه‌ل نه‌م حیزه کمون و له راپیرینی گشتیدا به‌شداری بکه‌ن.

قازی محم‌مد له وه‌لامی جه‌ختی باغر یوف دا له سر داوای خود
 موختاری کورده‌کان پتی داگرت. باغر یوف به‌لینی دا که سوختیت له خود
 نوختاری کورده‌کان پشتیوانی ده‌کا. هر وه‌ها وه‌لامی نه‌رتی داوه به
 داخوای قازی له مهر یارمه‌تی نیزامی. له سر دامه‌زرانی حیزیکی
 دیموکراتی کوردستان ریک که‌وتن.

قازی له گهرانه‌وه‌دا بو مه‌هاباد له گه‌ل مه‌سه‌له‌ی هاتنی مه‌لا مسته‌فا
 به‌ره‌و روو بوو که سنوری پیراند بوو هاتبوه‌خاکی نیرانتی. له همدولین چاو
 پتیکه‌وتنی قازی و مه‌لا مسته‌فاداله مه‌هاباد له سر جینگیر بوونی بارزانی
 و شورشگپیرانی و‌هاو کاری نه‌و تایفه‌یه له گه‌ل هیزه چه‌کداره‌کانی قازی

محە مەد گەشتە یەك.

له مانگی نوامبری ۱۹۴۵ قازی داوای له سەرۆك عەشیرەت و رێبەرانی شار کرد له ناوەندی ئەنجومەنی تازە کۆلتوری سوڤیەت - کوردستان کۆوەبن. لەو کۆبونەوەیەدا قازی دامەزرانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی راگەیاند. پاشان حیزبی تازە بە پلاو کردنەوەی بەیاننامەیەك له نێو ولاتی ئێراندا داوای خود موختاری مەحەللی کرد. ئەو نامانجە کازی قەت لێی لاندەدا و بوو بە هۆی یەکییتی و بڕیارەتی له گەڵ میلەتی نازەربایجان.

هەر لەو مانگە دا حیزبی دیموکراتی نازەربایجان دەستی کرد بە پەرە پێدانی نفوزی خۆی و دەست بەسەر داگرانی بنیاتەکانی درەلەتی ئوستان و رۆژی دوازدە سێتامبر هەوێن کۆبونەوەی مەجلیسی میلی نازەربایجان کرایەوه. قازی محە مەدیش نوێنەری بۆ ئەو مەجلیسە نارد. بەلام ئەو نوێنەرانی هاش ئەوێ له یەكەمین دانێشتنی مەجلیس دا بۆیان دەر کەوت كە نازەربایجانی خەیاڵیان نیە سەر بەخۆی کوردستان بە رەسمی بناسن، بە دەستوری قازی بۆ مەهاباد گەرانەوه. قازی رۆژی ۲۲ی ژانویهی ۱۹۴۶ له کۆبونەوەیەکی مەزنی گوند و شاریدا، دامەزرانی کۆماری کوردستانی راگەیاند و خۆشی بە سەر کۆمار هەلبژێردا. قازی لەو ئاھەنگە دا بە حوکمی شوێنی تازە و مەسەلەحەتی سیاسی لیباسیکی وەك ئونیفۆرمی نەرتهشی سوڤیەتی لەبەر داووە كە هیچ له گەڵ مێزەری سپی کوردی نەدەهاتەوه.

قازی زۆری حەز دەکرد كە نەرتهشیکی میلی پێك بێنێ تا له پالەدان

به سه‌روک عه‌شیره‌تان که وه‌فاداریان جی‌گای شک و گومان بوو کهم
بکرتته‌وه. نه‌فسه‌ریکی سو‌قیتی که له مه‌هاباد بوو کرا به مه‌نمور که له
ری‌ک‌خستنی. نه‌رته‌شدا یارمه‌تی قازی بدا.

نهم نه‌فسه‌ره کاپیتان (سه‌لاحه ددین کازم‌وف) بوو که به کاکاغا بانگ
ده‌کرا. کاکاغا به نامه‌ه گردنی هیندی ئونی‌فوزمی رووسی ده‌ستی کرد به
دامه‌زاندنی نه‌رته‌پیک که چوار سه‌ه‌نگی هم‌بون. خودی کاکاغاو سنی
که‌سیش له هه‌ل‌که‌وتوو ترین سه‌روک عه‌شیره‌ت واته (مه‌لا لسته‌فا و
حه‌مه ره‌شید و نه‌مه‌ر خانی سه‌روکی عی‌لی شکاکان. دیاره نهم نه‌رته‌شه
لی‌ها‌تو‌یی‌کی ته‌واوی نه‌بوو. هه‌ر چه‌نده ۶۰ لای کورد بو فیر بوونی
نی‌زامی ناردرانه باکو.

ورده ورده نه‌و عی‌ل و عه‌شیره‌تانی که له گه‌ل نه‌رته‌شی ئیران له شهر
دابوون و هه‌ولیان ده‌دا له سه‌قه‌روه بو لای خواروو پتیره‌وی به‌کن،
نه‌زماریان کهم ده‌بووه تا وای لی‌ها‌ت که تنیا بارزانیه‌کان واته
نیزیکه‌ی ۱۲۰۰ پیای نه‌مه‌گذاری مه‌لا مسته‌فا مانه‌وه. ناخه‌که‌ی پاش
چه‌ند جار شهر له گه‌ل له‌شکری ده‌وله‌تی ناوه‌ندی سه‌روکی پشکینتی
گشتی نه‌رته‌شی ئیران ژنرال ره‌زمارا رۆژی ۳ی مانگی مای قه‌راردادیکی
شهر وه‌ستانی له گه‌ل هیزه‌کانی کورد نیم‌زا کرد که به گو‌یردی نه‌و خه‌تی
شهر وه‌ستان له ده‌وردی شاری پچوکی بوکان له سه‌رووی سه‌قز و له سه‌ر
ری‌گای مه‌هاباد دیاری کرا بوو. هه‌ر چه‌ند نهم قه‌رار داده له لایه‌ن
ده‌وله‌تی قازی محه‌مه‌ده‌وه قه‌ت به ره‌سمی نه‌ ناسرا، به‌لام چوونه ده‌ری
نه‌رته‌شی سو‌قیتی له ئیران رۆژی ۲۰ی مانگی مای بی‌گومان یه‌ک له‌و

هویانه بوو که کوردهکان سیاسه‌تی په‌لامار دهراندی خویان ودلا نا و به کرده‌ی بریاری شهر و دستانیان له بهر چاو گرت.

نیسنا نیر ریگا کرا بوو و من دهمتوانی سهری سه‌قز بدهم و چاو پیکه‌وتنیک که ماوه‌په‌ک بوو نه‌خشم کیشا بوو نانجامی بدهم. رۆژی ۱۲ یولی به ترومبیلیکی جیپ له کرماشانه‌وه که‌وتنه ری و به نیو مه‌زرای گهنم و توتن دا له کله‌ی مه‌حمودئاوا که‌یشتینه ناوچه‌ی نیزامی و سهره‌نگیکه‌ی نهرته‌شی نیران ره‌گه‌لمان که‌وت. نو بوو جی روانینی سهر به‌رزاییه‌کاتی پت میشان ده‌داین که له‌بهر ده‌ستی یاخیه‌کان دابوو. نه تایفانه له ماوه‌ی مانگی رابردوودا دوو جار نوو جاده‌یان په‌لامار دابوو.

له سهر ریگامان به‌رهو سه‌قز چاومان به سهر له‌شکر هومایونی که‌وت که مانگی پتیشوو له خوزستانه‌وه هی‌نا هوویانه نهم ناوچه‌یه. نو له خوزستان لی‌تهاتوویی خوی نشان دابوو.

هومایونی زه‌لامیکه‌ی لوت به‌رز بوو به بالاییه‌کی به‌رز و لوتیکه‌ی هه‌لویی و موی سهری بو پشته‌وه شکا‌پرونه‌وه. نو به توانایی ناخافتن و راستی و بزه‌ی سهر لی‌وکاری له من کرد. ناخر لومو کاته‌دا نوو خاصیه‌تانه له نیو نه‌فسمرانی نی‌رائیدا زور نه‌بوون. به ته‌واوی دیار بوو که نه‌فسه‌ریکی به کار و لی‌تهاتوه. وا قاو بوو که‌له شمو ورۆژدا ۱۸ ساعات کار ده‌کا. منی برده ده‌فته‌ری کاری خوی و ناگاداری ته‌واوی داسن. هیزیکه‌ی گرنه‌ک که له به‌رانبه‌ری نوو ویستا بوو، نیزیکه‌ی ۹۰۰ شهر که‌ری بارزانی بوون که له لای سهرووی سه‌قز جیگیر ببوون. حممه ره‌شید به ۲۰۰ که‌س دۆلتيکی سهر جاده‌ی بانه‌ی گرتبوو. جگه لومو زیرۆ به‌گی به‌هادوری و عه‌شیره‌تی

دیکهش له گهڼ بارزانيه کان بوون.

نيمه له گهڼ سهرهنگ دووډم (عهلی غهفاری) نهفسهري بهر پرسى پتوهندی له گهڼ عیلات سوارى فروکه يهکى پچوکى شارهزایی (تایگرمات) بووین. من تا نهو دډم جگه له نیتو فیلمهکانى شهري يهکه می دنیا گرده نهی، فروکه ی ناوام نه دیبوو. له بهرانبهر بادا پرده ی نه بوو. فروکه وان سندهلی پتشموه و منیش به کهلک وهر گرتن له چاویلکه و گوشى له پشت سهرى شو دانیشتم و نهوه يهکى له نهزموونى ههره به ترسى ژيانم بوو. فروکه وان پیاوړکى گهنجى روو خوش بوو که دايم گوتم له دهنکى دهبو دهیگوت: (ویری گود، جانی). من به ههشت قايش له سندهلی قايم کړا بووم، بهلام دیسان کاتى فروکه وهاموا کهوت ههستم به نهمنیت نه دهکرد. داشبورډ و بهشى تایبهتى کلپلهکانى فروکه گهلیک سهرهتایی دههاتنه بهر چاو. باله زیادهکانى فروکه به سیمی تایبهتى پتیکهوه لکیترا بوون. نيمه بهم فروکه يه به سهر قهلايهکدا تپهپړن له سهر چيا به دهست نهترهشى نیرانهوه بوو. له دهورو بهریشى شوینه وارى خپوهتى کوردان دههاته بهر چاو. فروکه به سهر بهرزایی چياى نیتوان بانه و سهقزو پاشان نهوتر بهسهر شارهکانى بانه و سهدهشت دا دهفرى که ناوچه ی نیزامى بوون له گهماروړى کوردهکاندا. من له گهڼ نهو ههموو ترسesh وهک ههلویهک به خزم دهنازی. بایهکى توند وه چروچاوم دهکهوت. به سهر چیاکانى پر له دارستان و دولتى سهر سهوزى چیاکانى عیراق که له لای روژ ناواوه به بهفر داپوشرا بوون دهفرین. له پر له بانه هاتینه خوار و بز بورجیکى خشتى و قوړى پتشمان کهوتن. له گهرانموهدا فروکهوانهکان به نومایشى

بهرز بوونمو هاتنه خوار بۆ نشيو خويان دهخافلاتد. فروگه‌ی من له هاتنه خواردا ههر چند سوپيكي توندي خوارد، به‌لام به سلامه‌تي له باندی فروگه‌ی خانه‌ی سه‌قز هاته خوار. لام وابوو نه‌فسه‌رانی ديكه‌ی ئيرانيش لهم هاتنه خواره ههر وهك من هه‌ستيان به نه‌منيه‌ت و ناسايش ده‌کرد. رۆژي دوايي فروگه‌وانی من سواری كردم و هه‌وه‌لین قوناخی گه‌رانه‌وه‌م بۆ لای شاری هه‌مه‌دان ده‌ست پي‌كرا. له سه‌ر شاری هه‌مه‌دان دوو باره فروگه‌وان له به‌رزاييكي گه‌م به سه‌ر شارددا سوپاوبه هاتنه خواری سه‌ره‌و ژي‌ر له نيزيک دۆستانی که چاوه‌روانی بوون له عمرزي نيه‌شت. دواي حه‌وتاييک کاتي به‌ستم يه‌ک له فروگه‌وانه‌کان له نيوان سه‌قز و به‌انده‌ا که‌وتوه و به دواي نمو دا فريني نمو فروگانه قه‌ده‌چه کرلوه پيتم سه‌ر نه‌ه‌وو.

له‌و ماوه‌يه‌دا ههر چهنده جهبه‌ی سه‌قز نارام و بي‌ده‌نگ بوو. به‌لام نا نارامی له سه‌روو له سناری غه‌يره ره‌سمی نيوان کوردستان و نازه‌ربايجان سه‌ری هه‌لدا بوو. کورد و نازه‌ربايجانی له خۆيه و له وره‌ی و له ميانداو به‌ فۆيه‌گدا چوو بوون. به‌لام کار به‌ده‌ستانی سوڤييت به هه‌ره‌شه کۆتاييان به تتيک هه‌لچونه‌که هيتا بوو.

رووسه‌کان نيستا له ئيران دهر چوو بوون. وایان به مه‌سه‌له‌ه‌ت ده‌زانی که مه‌نموره سياسه‌که‌انیان وهك ناو بژي‌که‌ر بۆ ري‌ک که‌وتني‌ک له گه‌ل قه‌وامی سه‌روک وه‌زير ده‌ست به کار بن. ناخه‌که‌ی ديموکراته‌کان گه‌يشته ري‌ک که‌وتني‌ک و نازه‌ربايجان به ناوچه کورد نشينه‌که‌انه‌وه جاري‌کی تر به ناو به‌وه به‌شتي‌ک له ئيران و ري‌به‌رانی حيزنی ديموکراتی نازه‌ربايجان ههر له‌و شوته‌انه دانرا‌نموه که بۆ خويان دا‌يان نابوو. دياره نه‌م

ته‌رتیباته به که یفی کورده‌کان نه‌بوو. چونکه دیموکراته نازهربایجانیه‌کان شوینی خویان کرد بوه قانونی، به‌لام قازی محه محمد و ده‌ولته‌تی خود موختاری نه‌و سهریان بی‌ کلاو ما بۆوه. نه‌و کوردانه‌ی پیشتر له ده‌ولته‌تی نیراندا که مایه‌تی بوون، نه‌م جاره له نیو ده‌ولته‌تی تورکی نازهربایجاندا ببوونه که مایه‌تی.

قازی محه محمد خۆی چوه تارلن و داوی له قموام کرد که بیکاته حاکمی نوستانی کوردستانیک که شاره‌کانی کوردستان و ناوچه کورد نشینه‌گانی نازهربایجانیش بگریتموه. قموام سهرک وه‌زیری موختاتی نیران له گه‌ل پیشنیاری قازی موافقه‌تی کرد به‌و مهرجه‌ی که دوکتور جاویدی حاکمی دیموکراتی نازهربایجانیش رازی بی. دوکتور جاوید به توره‌یی پیشنیاری قازی رت کرده‌و. ناکۆکی له نیوان کوردوکان و دیموکراته‌کانی نازهربایجاندا پهره‌ی گرت.

نیستا شیوا ترین کات بوو که تاران به جی بێلم و سهریکی ناوچه‌کانی ناوه‌ندی کوردستان بده‌م. له پیشدا بریارم نه‌وه بوو که به ته‌نیا له گه‌ل قهره‌بیتی بی‌ هاوتا ی شۆفترن بکومه‌ ری. به‌لام کولونیل (ویلیام سکستن) پیتی داگرت که یه‌کتی له هاو کارانی له راده به‌ده‌ر ناره‌قخو‌ریش له گه‌ل خۆم به‌رم. مه‌به‌ستی کولونیل نه‌وه بوو که به‌لکولمو سه‌فهره ناردق که‌متر بخواتمه‌و و گۆزانی‌ک له وه‌زعی‌دا بێک بی. منیش به هاوکاره ناره‌ق خۆره‌که‌م راگه‌یاندا بوو که له کوردستان ناره‌ق قه‌ده‌غه‌یه و نه‌م ناوچه‌یه مه‌زه‌به‌یه. بو‌ نه‌وه‌ی به سهر خۆشی سه‌فه‌ر دست پین نه‌کا، بریارم دا سه‌عات چو‌لری لای به‌یانی له ده‌رکی مالی‌ی سواری که‌م، به‌لام کاتی

گه‌یستمه ماله‌که‌یان دیتم دانیشان و میوانداری له ماله‌که‌ی دریتدی
 هه‌یه. هاوکارم به زه‌حکمت توانی خۆ بگه‌یتیتیه چیه‌که. کاتی دیتم که
 بوتلیک شه‌ریه‌تی له‌گه‌ل خۆی هیناوه که جارو بار لیتی ته‌رکا، خوشحال
 بووم. به‌لام پاشان دهر کهوت که به‌شی زۆری وۆدکایه له‌گه‌ل ناوی میوه
 تیکه‌لی کرده. ههر چۆنیک بوو توانیمان به‌بێ رووداو له‌ پۆسته‌کانی
 پشکنین تیپه‌رین و به‌رهو ته‌وریز باژۆین و به‌ ناچاری روژی دواپی له‌وێ
 رابوین. له‌ کاتی مانه‌وه‌ی کورتمان له‌ ته‌وریز وه‌زعی دۆسته‌که‌م
 تاریفیک‌ی وای نه‌بوو. به‌لام دیار بوو قسه‌ی منی له‌ باره‌ی مه‌ترسی ناره‌ق
 خواردنه‌وه له‌ کوردستان به‌ جیددی گرتبوو. روژی هه‌وتوی سێزده‌هه‌می
 سالی ۱۹۴۶ له‌ ته‌وریزه‌وه کهوتینه‌ ری. جاده‌ی ته‌وریز بو‌ شاپور ق‌پ بوو
 له‌ میگه‌ل که‌ بو‌ لای سه‌روو ده‌چوون. شوانه‌کان به‌ نێمه‌یان گوت:
 میگه‌له‌که‌مان بو‌ لای سه‌روو ده‌به‌ین تا بیان ده‌ین به‌ رووسه‌کان. ههر وا کو
 له‌ خۆیه‌ نه‌زیک ده‌بوینه‌وه لوتکه‌ی سه‌پی چپای ناراراتمان ده‌دی که به‌رهو
 رومان له‌ سه‌رووی روژناوا بالای به‌رز کرد بووه. وه‌بیرم هاته‌وه که نعم
 چپایه‌ سه‌ر ده‌میک نافر پ‌ژان بووه. ههر به‌و بو‌نمه‌ کورده‌کان پ‌تیان گوتوه
 ناگری. سه‌ودی شه‌ری کورده‌کانم وه‌بیر هاته‌وه که نیحسان نو‌ری بو‌ی
 باسکرد بووم.

راست پ‌یش نموه‌ی بگه‌ینه شاپور هه‌وله‌ین ده‌سته‌ی کوردی شکاکمان
 چاو پ‌تکه‌وت که پ‌تچی سونه‌تی کوردییان له‌ ده‌وری سه‌ریان هالاند بوو.
 به‌ تالوکه به‌ نێو شاردای ته‌په‌رین که پر بوو له‌ فیدایی و شکاکی چه‌کدار.
 نه‌مه‌ر خان پاش کوشنی سمکو به‌وه سه‌روکی عه‌شیره‌تی شکاک و بو‌

ماوهیهک وهزیری شه‌ری قازی محه مه‌د بوو. تهنانه‌ت هیندی له عه‌شیره‌ته‌که‌ی له مانگی مای دا بو شه‌ری دژی نهرتمشی نیران چوه‌یه ناوچه‌ی سه‌قزیش. به‌لام دوا‌ی نه‌و دهم خوی له قازی محه مه‌د دور خسته‌بویه و له گوندیکی ناوه‌دانی باپیرانی (زنده‌دشت) که زوریش له شاپور دور نه‌بو گو‌شه نشین ببوو. پاش تیپه‌ر بوون له شاپور هموه‌لین شکاکی چاومان پتکه‌وت نادرسی نه‌مر خانمان لی پرسی. کابرا به گومانه‌وه سه‌یری کردین و گوتی: بو ده‌بی پیتان بلیم ؟ پاشان که به‌وردی تیمان فکری گوتی : باشه، پیتان ده‌لیم: له لای روژ ناوای جاده ریتیکی نیشاندا‌ین به ته‌پکته‌کدا تیده‌په‌ری به زه‌حمه‌تیکی زور گه‌یشتینه گوندی زنده‌دشت مالی نه‌مر خانی. کوردیکی سه‌رو روو خوش پیشوازی لیکردین ده‌ر که‌وت کوری نه‌مر خانیه. نیمه‌ی برده وه‌تاغی سه‌ری. له نیو نه‌م وه‌تاغه دوو تفه‌نگ درژ کرا بوون، من هو‌ی نه‌و کارم نه‌زانی.

سه‌عات یه‌کی دوا‌ی نیوه رو نه‌مر خان نانی خوارد بوو، دوا‌ی نان چاویتیکی له سه‌ر یه‌ک دانا بوو. ده‌سته‌یه‌ک کورد و‌ژور که‌وتن و لو جیتی خویان دانیشتن. به‌دوا‌ی نه‌ماندا نه‌مر خان و‌ژور که‌وت. پیاویتیکی بالا به‌رز و خاوین، ریشی تاشیبوو کلاویتیکی په‌پاخی که‌ولی به‌رخ‌ی له سه‌رنا بوو. له کاتیکا نه‌وانی ددورو به‌ری هم‌مو‌یان پتیچی کوردی‌یان له سه‌ر بوو. نه‌مر خان گه‌نجتر له ۷۰ سال ده‌هاته به‌ر چاو که بو‌یان دانا‌بوو.

دانیشتن نه‌مر خان که‌وته ده‌ستی راستمان و له په‌نا نه‌و نیرانیه‌کی ریش کورتی قه‌له‌و به لی‌باسی‌کی کونی نو‌رو‌وایی دانیشتن. له لای چه‌په‌مان مه‌لایه‌کی می‌زه‌ر سه‌ی و له وه‌نا نه‌و‌وا ویاو‌یک به کراس و شالوار و

چه کمه‌ی رووسی، رهش نه‌سمه‌ری وه کوردان نه‌جوو، دانیشته.

له کاتیکا له گهل نه‌مه‌ر خان چاک و خویشیم ددکرد، ناسیار نامه‌ی عمو‌لای نیلخانیزادهم دایه که یه‌کتی له دۆستانی من بوو له تاران. نه‌و که نه‌یده توانی نامه‌که به‌خوینیتته‌وه دای به‌گوره‌که‌ی. نه‌ویش به‌منه‌ من خویندیه‌وه به‌لام نیمزاکه‌ی بو نه‌خوینرایه‌وه. منیش له به‌ر بوونی کابرای لیباس رووسی به‌چاکم نه‌زانی ناوی کابرای خاوه‌ن نیمزا بیتیم.

به‌م جوړه دیار بوو نامه‌که زوړیش کاریگرم نه‌بوو. پاشان نانپان بوو هیناین. له کاتی نانخواردندا دهره‌تم هینا بیر لموه بکه‌مه‌وه که ده‌مویست باسی بکه‌م. چونکه بوونی کابرای بیتگانه له‌وئی که که‌سیش زه‌حمه‌تی ناساندنی وه‌هر خو نه‌دا، زیادی ده‌هاته به‌ر چاو. کو‌سپی ته‌وه بوو که له گهل نه‌مه‌ر خان بکه‌ومه گفتوگو. به‌چی ده‌زانرا که نه‌و بیتگانه‌یه مه‌نموری سیاسی سؤقی‌ت نه‌بی که له نیو عییل و عه‌شیره‌ت‌اندا بلالو بوو نه‌وه.

دوای نانخواردن پرسیم: نه‌وانه‌ی لیردن هه‌موویان له عه‌شیره‌تی شکاکن؟ نه‌مه‌ر خان وه‌لامی نه‌رتی دایه‌وه. من روونم کرده‌وه که نیمه‌ چاو دیرانی نیزامی نه‌مریکاين. ده‌مانه‌وئ له نیزیکه‌موه له گهل بارودو‌خی ناوچه‌ تاشنا بین. هیواداری جو‌م دهر بری که نه‌و به‌توانی له‌م ریگایه‌وه یارمه‌تیمان بدا. لثم پرسى که له ده‌ولت دا چ شو‌تینکی هه‌یه؟

له وه‌لام دا گوتی: تا واده‌یه‌کی زو‌ر له سیاست و سیاست بازی دا کو‌یره وه‌ریم دیوه. پاش چه‌تد سال زیندانی له به‌ندیخانه‌ی ره‌زا شادا، نیتر له هه‌موو جوړه تیکو‌شانیتکی سیاسی ده‌ستم هه‌ل‌گرتوه. ته‌نیا ویستیاری ناشتی و هینمایه‌تیم بو خو‌م و عیله‌که‌م. دیار بوو که له وتو

ویتل له گهل نیمه خۆ ده‌بویږی و تیده کوشی به وهلامی ناروون له کۆل
 خۆمان کاتهوه. هر چهنده به نه‌ده‌بانه داوای کرد که شو بمیننه‌وه، به‌لام
 ته‌واو ناشکرا بوو که مانه‌وه‌مان بۆ نه‌و ناره‌حه‌تیه. من هه‌ستم کرد که
 بوونی بانگ نه‌کراوی نیمه بۆ مه‌جلیسی نه‌و له بار نیه کۆسپی نه‌م وتو
 ویتزه‌شین که رنکه له گهل دیموکرا‌ته‌کان بیکا. مال‌اوایمان بوو به هۆی
 گرژی، چونکه کاتی وه‌ده‌ر که‌وتن له وه‌تاغ به سهر نه‌م دوو تفه‌نگه‌ی درێژ
 کراودا هه‌نگاو‌مان هاویش‌ت و گۆیا نه‌مه کاریکی دژ به دابی نه‌وان بوه.
 چونکه کورده‌کان به گرژی و به حاله‌تیکه نه زۆر دۆستانه به‌رییان کردین.
 له زنده‌شت بۆ لای ورمی به نیو گوندی ناسۆری یه‌کاندا تپه‌پین که
 به به‌ه‌ی سهر لیو ده‌ستیان بۆ راده‌وه‌شاندین. دیار بوو پاش دوو سال که
 چاوایان به نه‌مریکایی ده‌کموئ پتیان سه‌یر ده‌بن. که گه‌یشتینه شار چوینه
 باره‌گای (محم‌هد ته‌قی ره‌فیعی) فه‌رمانداری شار. ره‌فیعی پیره
 می‌ردیکه کورته بالای ریز دار بوو به موی ته‌نک و ماشو برنجی. نه‌و که
 خۆی خاوه‌ن ملکیکه ده‌وله‌مه‌ند بوو، پێش‌تر له وه‌زاره‌تی ده‌ره‌ودی
 ده‌وله‌تی ئێراندا خزمه‌تی کرد بوو. له زه‌مانی ره‌زا شادا نه‌ندامی پارلمان
 ببوو. کانی هاتنی هیزی هاو په‌یمانان له رووسه‌کان نیه‌یک ببۆه،
 نه‌وانیش له ره‌وه‌ندی هه‌له‌بژاردندا پشتیوانیان لیک‌رد بوو. دوا‌ی
 (شۆرش) دیموکرا‌ته‌کان ببوه نایبی سه‌روکی مه‌جلیسی خه‌لکی
 نازه‌ربایجان. له کاتی وتو ویتژدا توپه و هاروژاو‌م ده‌بینی. جارێک کاتی
 له باره‌ی تیکۆشانی ده‌وله‌تی نه‌مریکا بۆ پێش‌گری له ساز بوونی شه‌ری
 سییه‌می دنیا گر و ته‌ییکم به سهر زماندا هات، نه‌و گوتی: (هه‌مووی

نموانه به ستراره تەوێ به مهیل و ئیرادهی ئێوه). من له وهلام دا گوتم: پێم وانیه ههموو شت به دهست ئێمه بێ. ئێمه ههموو تهقه لایه کمان داوه و زیاتریش. ئێستا به ستراره تەوێ به مهیل و ئیرادهی هێزهکانی دیکه. ئهوه هیزانهی کهوا دێته بهر چاو که نامانجیان تهنیا پهره پێدانی نمرز و وه دهست خستی سهر زهمینی زیاتره)

من گوتم: ههر چنده مهیللهتی ئه مریکا و یستیری ناشتی و هێمنایه تیه، بهلام قهت ناماده نیه که تهماشچی بێ لایهنی توانای تهرفی خۆی بێ بۆ زۆر و یژی و دهسهلات سهپاندن به سهر جیهاندا. ئهوه که له رهوهندی وتو وێژدا نارهحهت و نیگهرا بێ، دیار بوو به سازبوونی نان و بهرانهوهی قسان هاتهوه سهر خۆ.

کاتیکی چوینه ژووری میوانداری فهرماندار، له گهل پیاویکی موو رهشی کورته بالای گهوج و گۆلی به ئونیفۆرمی ژهنرالی بهرهه روو بووین. دهر کهوت ئهوه کولونێل نازه و یهک له نهندانانی پێشوی ستادی گشتی نهرتهشی ئێرانه که پهنای بۆ نازهربایجان هێناوه. له پاشان دواي چهند مانگ دانێشتن له سوؤقیته بۆ وهه گرتنی فهرماندهری نیزامی هاتوته ورمی. ئهوه پاشان بۆی باسکردین که کوری یهکت له شوێرشیگێرانی دهیهی ۱۹۲۰ی نازهربایجان و رۆژهکانی گهنجیهتی له گهل بابی دوور خراوه تەوێ بۆ خوراسان. ئهوه که ههموو نیشان و خاسیهتی کۆمونیستیکی دوو ئاتهشی ههبوو، به پێچهوانه ی فهرماندار فرهانسی زۆر باش دهزانی. له مهدرهسه ی نیزامیی فرهانسه خوێند بووی له باره ی کولتوری ئێرانی و ئورویایی موتالایهکی قوولی ههبوو. ئهوه وهک فهرماندار له سه کردندا به

پاریز و به ههسته بوو. کاتی خواردن و خواردنوه و دواى نهویش و تو
 ویزه که مان سهرنج راکیش بوو. نهوهى سهرنجى راکیشام نهئینی نهو بوو
 به نه دهبیاتی فارسی. به رای نهو فیردهوسی گموره ترین شاعیری جیهانه.
 نوسخه یه کی پچوکی له گولستانی سهعدی له گیرفانی دابوو هینایه دهر
 ونیشانی دام و گوتی: (کاتیکی خه مبار ده بم گولستان ده خوئنه وه
 دیمه وه سهر خۆ). ده یگوت نیمه ی نازه ریا بجانی خۆمان به نیرانی ده زانین
 و ره گه زیشمان پتر نیرانیه. به لام ده مانه وئ مافی ناخافتن به زمانی
 تورکی خۆمان هه بی. ههر چند نهو زمانه له لایه ن تایفه ی په لامار ده ری
 ناسیای پچوگمه به سهرماندا سه پینرا بیت.

وتو ویزمان تا نهو به شه خوش و سهرنج راکیش بوو به تایبته له گه
 کۆلۆنیل نازه ری به هوش. به لام کاتیکی هاسی سیاسه تم هینا گوتی.
 کۆلۆنیل نازه ره ههر ناو نامانج و مه به سه گانی رووسانی وهک توتی دوو
 پات ده کرده وه - چه په لی ژیان له نه مریکا ، ته فاهه تی نیوان دیمو کراسی
 روژ ناوا و دیمو کراسی به قهولی نهوان روژ هه لات.

مه سه له یه کی به ناشکرا نهو وفه رمانداری په ریشان کرد بوو مه سه له ی
 کورده کان بوو. من به وانم گوت له لایه ن کار به ده ستانی ته ورزده وه
 ریگامان درا بوو ته نیا تا ورمی بپین. ههر بهو ده لیله هاتوینه سهر نهو
 باوه ره که لیتره به دوا وه له ژیر کۆنترۆلی کوردان دایه. نازه ره گوتی (به لێ
 وایه. لانی کهم نیستا وایه.)

پیم گوتن بیستومه فه رمانداری نه شه ده له ورمی یه. پرسیم نهو یا
 کورده گانی دیکه ی شار ده سه لاتیکیان هه یه ؟ نهو له وه لام دانه وه خۆی

بولارد. تنفيا گوتى : به راستى ژماره يه كى كه له كوردان له شاربدا هه. پاشان له گهډ فەرماندار دهستى كرد به توركى گوتن. نهوان ده پانزانى كه نيتمه توركى نازانين. وتو ويژى نمو شهوه بى نهوډى نه تيجه يه كى هه بى كوتايى هات. پش نهوډى به چينه سهر جى، قهره پيت گوتى : (ناگا دارى پتوه ندى خانه خوتمان بو له گهډ كونسولگهري سوڅيت، رهنگه بو وهر گرتنى رينوڅنى بوو بى. له وانه يه له نهسل دا ويستبيان رووسه كانيش بو نانخواردن داوهت بهكن، چونكه دوو كورسى به تال له دهوړه ي ميژى خواردن بوون.

روژى دوايى كولوڅنيل و فرماندار به دل ههوليان دا كه له ورمى بمينمهوه. به لام كاڅى گوتم : بريارم څاوه سهر دريژه پيښه، كولوڅنيل خوى تا بالانيش نيزيكه ي ۱۵ كيلو ميتر له خوارووي ورمى له گلمان هات. لهوى مالاواييمان ليكرد و بى نووداو له پاسگه ي پشكنين تپه پين. سهر بازه كانى پاسگه به ليباسى نوښفورمى دهكار كراوى رهنگ روښتوو وهك زانيمان له عيلى همركى زقرو بهگى بوون. له دريژه پيدانى ريگامان بو لاي خواروو له روڅى دهريا له پاسگه يه كى ديكه ش ردت بووين و پاشان بو لاي روژ ناوا و سنورى عيراق بو ديدارى عيلى مامه ش بامان داوه كه له لاتهدا له گهډ قازى محه محمد ناكوڅيان هه بوو. كاتى كه يشينه چوار رتى نهغه ده مه جهور بووين بو بنزين راوهستين. كاميوڅنيكى بار و گواسته نهوډى نيران - سوڅيت له پش نيتمه ويستنا بوو. پاشان دهر كهوت كه ناسورى و ناوى (جورج) ه و خاوهن كاراڅى نه وييه. سهره راي دوو قهتل سهارهت به پشتيوانى رووسه كان له سزادان رزگارى هاتوه.

پاش نمودی به حاله تیکی دوژمنانه به سمراندا هات، به ناکامی ویستی به رووسی له گهل قهر دپیت بدوی. چند پؤلیس لهوی ویستا بون. رووی تیکردن و کوتی: (ریکا مه دهن نه وانه هرۆن، بیان بهن بۆ نیداردی پؤلیس). نیمه یان برده ژیر زه مینیکی گه وره دیا بوو دهفته ری سهرۆکی پؤلدسه. دیواره کانی به عه کسی ستالین و مۆلوتوف و دهسته نندیک و قامچیک رازا بۆوه. نیمه یان له م ژووره تنیا هیشته وه و رویشتن. نیمه ش پاش تاوینک چاوه روانی هاتینه دهر و بۆ لای چیه که مان چوین. گورج کورده کان ده وریان داین. نیمه خۆمان توره نیشاندا. کوردیکی زه لامه له نیو خه لک هاته دهر و کوتی: (ده یهوی بۆ نانخواردن له گهل فرماندار، سید نه حمه دی برای پوشو داوه تمان بکا. سید نه حمه د له شاری نه بوو. به لام کوتی: تله فون ده کا بۆ مالی سید نه حمه د. داوای کرد که خواردنمان بۆ ساز بکن. من گوتم نیمه زیندانین و داوه تیش قه بوول ناکه یین. کابرا کوتی: (نیختیار ته ده یه. نیوه میوانی نیمه من).

گوتم: نه گهر میوانین سوپاستان ده که یین و ده مانموی بۆ مه هاباد برۆین. نهو کوتی: نابیی. فرموون له گهل من بۆ مالی سید نه حمه دی. گوتم: دلی میوانداری نیوه و دک خه لکی دیکه نیه. تا له به غدا بووم نه وان زۆر به میهره بانی رهناریان ده کرد.

عمره به کانی نهوی ده یانگوت: کورده کان خه راپ و شه رهیان نیه. نهو ده م باوهرم به قسه ی نه وان نه ده کرد، به لام نیستا دهر کهوت که وایه، نهو قسانه کورده کانی ناره حه ت کرد، کوردیکی زه لامی به خۆوه ده هات که بگری. به دوا ی قسه کاغدا باسشک ساز بوو، نه وان له سهر قاهی

میوانگری روژ هلات پتیاں دا دهکرت. پاشان پیاوکی رهش نهمسهر که نوینفرزمی نمرتمشی رووسی گهمدر دابوو هاته پنش و به ناههنگیککی خو شیرین گردن خوئی به سهرۆکی پۆلیس ناساند و گوتی نیتو نازادن ههر کاتی بخوازن بۆ ههر کوئی دهتانهوئی دهتوانن برۆن بۆ مههاباد نهی. بۆ چوونی مههاباد دهی نیجازه وهر گرین.

هرسیم دهکرتی به جادهی روژ ناوادا برۆینه پتیش؟ چونکه هیتشا هیوا دار هووم بتوانم یهکتی له عهشیرهتهکانی نهو ناوچهیه ببینم. له وهلامدا گوتی: دیاره دهتوانی. بهلام له بهر نا نهمنی ریکا دهی پۆلیستان له گهل بنترین. لههر نهوه که دژوار هوو بتوانین چاومان به تایفهی مامهشی موخالیف بکموئ، پنشنهاری چوونی شنۆیهم کرد. سهرۆکی پۆلیس قهبولی کرد و امان نیشاندا که داوای لیبوردنی نهوان نارامی کردوین و نهونده هاتووینهوه سهر خو که بتوانین داوهتهکیان بۆ خواردن و خواردنموهی پیاله چایهک له مالی سهد نهحمهدی قهبول یکهین. به درتایی ریکا یهکتی له پیاوهکانی سهد نهحمهدی که له گلمان هاتبوو سهبارت به رهفتاری ناحهزی هاو شاریهکانی داوای لیبوردنی دهکرد.

له سهر ریکای شو چاومان به چهند پیاو وگوری گنج کهوت له عتلی بارزان که کراسی رهنگ خۆلهمیشی تایبهتیان له بهر دابوو. کاتی گهیشینه شار به نیتو بازاری تاریکی سهر داپوشراودا تپهپرین و گهیشینه ساختمانی دهولهتی. چهند کهس به لیباسی رهنگ نمرتمشی به نیشانهی نهحیرام پتیش فهنگیان کرد. نهوان داوایان لیکردین که چاومان به موسا خانی زهرزا سهرۆک عهشیرهتی زهرزا و شارداری شار

بکهوئ. نهو پیره میړدیکي سهر زیندوو هوو، به زارتیکی پر له ددانی زتر به حوکمی میوانگری مهجوری کردین بچین له مالی نهو نان بخوئین. همر چهنده ناچار هووین بگه رینه وه له مالی سهد نه حمه دیش فراوین بخوئین. خانم و دایکی سهد نه حمه دی داوه تیان کرد هووین. ناخره که دی دوی دوو جهم خواردن که ورگمان ناوسا هوو نیجازه دی سهر مان بو مه هاباد وهر گرت.

شاری مه هاباد پر هوو لهو کوردانه که هه موو جلی کوردیان له بهر دابوو. نیمه یان بو شارداری رینوتینی کرد و له گه له مهنوره کانی مه حه للی هووینه ناشنا. نهوان گوتیان که قازی محهمه د بو لای خوئی قه بولمان ده کا. مهنوره کانی شارداری نهو شموه بو شیو خواردن داوه تیان کردین. بهر پرسى ته بلیغات سهدیق حه بده ری ره گه لمان کهوت. نهو پیاویکی روو خوش و تاقه نه نداسی کابینه بوو که به نارهق خوژ مه شهوړ هوو. نه فسهری هاو سهری منیش به نیشتیایه کی تمواو بو چندن گیلان وودکا هاو رییی کردین.

روژی دواپی هوهولی ودهخت بو خانوتیک رینوتینی کراین که دیار هوو رووسه کان کاتی خوئی بو نهرته شی تازه دامه زراوی مه هاباد وک باره گای فهرمانده پی که لکیان لی وهر گرتبوو. دیواره کانی نهو بینایه پر هوو له ته بلیغات کومونستی و رسمی رتبه رانی سوئیتی. کاتی له دهفته ری قازی محهمه د وه ژوور کهوتین نهو له پشتی منز له په نا نه خشه یه کی گهره دی کوردستانی مه زن دانیشتبوو. قازی محهمه د پیاویکی ریز داری کورته بالا، کوتیکی ده کار کراوی سهر بازی له بهر دابوو. له همر تک لا

رومەتی رەنگ پەریوی زاهیدانە ی ریشیکێ تەنکی کەم موو روا بوو. ئەو پاشان بە نێمە ی گوت: لە بەر نەخۆشی مەعدە نارەحەتە و جگە لە ماست بە هەلکەوت شتیکێ تر ددەخوا.

پاش ئەو ی بۆمان روون کردووە نێمە کێین و مەبەستی سەفەرە کەمان چیه، پارچە کاغەزیکێ لە سەر مێز هەلگرت و قسەکانی لە پێش نامادە کراوی بە فارسی خوێندەووە. وشەکانی تەواو روون و دەنگی ئارام بوو. لە کاتی خوێندنەو دا جار و بار بە چاوی ریا زەت کێشانە ی سەیری دەکردین. من لە وەلامی قسەکانیدا گوتم: ولاتە یە کگرتووە کان هەمیشە لایەنگری نازادی و کەلک وەر گرتنی گشت نادەمیزادانە لە مافی مرۆڤ. نێمە هیوادارین کە روژیک تەواوی خەلکی دنیا بە نامانجی خۆیان بگەن. نێمە هاتووینە کوردستان تا لە وەزعی کوردوکان بکۆلینەووە و راپۆرتی خۆمان بدەینەو بە دەولەتەکان. هیوادارین کە وەزعی کوردەکان باشبێ و کوردەکان جوۆرە سەرەروژیک بە جوژیکێ تری سەرەروژی نە کوژنەووە.

قازی محەممەد گوتی: (تەواوی ئەو خەلکە ی لەو بەشانە ی ولات کە لە ژێر کۆنترۆلی دەولەتی من دان لە دەر برینی بیر و وتاریان نازادن.) من لە وەلامدا گوتم: (خۆم بە چاو ئەو دەم دیووە کە وایە. لە نازەربایجانێ دیموگرات خەلک دەتوانن تەنیا گوێ بدەنە رادیوی تەوریز و مۆسکۆ. لە کاتی کە دوینێ شەو لە شەقامەکانی شاری مەهاباد گوێم لە دەنگی رادیوی نەنکاراوە لێندەن بوو.)

قازی محەممەد کە دیار بوو ئەو قسە ی منی پێ خۆشبوو گوتی: وەزعی تەوریز لە گەڵ مەهاباد فەرقی هەیە. بەلام کاتێ لە گیر و گرفتی نێمە لە

سنوری دهوله ته که ی ناگادار بوو شادی له سهر روومه تی ودلا چوو. ههر ودها کاتی گونم له وده سهرم سور دهمیتی که دهبینم باره گای فهرمانندی نهو به پوستره ی ته بلیغاتی سوختی داپوشراوه. نهو گوتی: (کوردهکان ناچارن ههر کهس یارمه تیان پی بکا لیتی قهول بکن. بهلام ناچه ژیر باری هیچ دهسه لاتیگ. نیمه کوردهکان سکالایه کمان دا به سی دهوله تی سهر کهوتوی به شداری کونفرانسی پوتسدام. بهلام نینگلیز و نهمریکا گوتیان نه دایه. نهو له گول نامه ده به یاننامه ی ناتلاتیک گوتی: کوردهکان ههمو هیوادار بوون ولاته یه کگرتوه کانی نهمریکا - پیشکه وتو ترین ولاتی جیهان - بو سهر کهوتن به سهر دوا کهوتو ویدا یارمه تیمان بدا. پاشان گوتی: نه گهر نهمریکا له جیگای ناردنی سی هزار سهر باز بو نیران ته نیا سهد ساموستای بو نهم ولاته نارد بایه چی ده بوو؟ بهلام نهمریکاییهکان له جباتی یارمه تی به نیمه یارمه تی به دوزمنانی نیمه - تورکهکان - دهکا، نهوش له ریگای دانی چهک و قورخانه بو سهر کوت کردنی کوردهکانی نیمه.) پاشان له سهر کونه ی نینگلیزهکان و تاریکی دا و له دریاپی دهبه کانی رابردو کرده ده جیاوازه کانی نینگلیزی بو سهر کاتکردنی شورشگیرانی کورد نهژمارد و به کاره ساتی مهلا مستهفا کوتایی پی هینا. له لایه کی دیکه وه له سهر فره انسیهکان پیر و رای باش بوو. فره نسی که یارمه تی کوردهکانی سوریان دابوو. پاشان بیستم که (ناپلئون ژاکل) یه کی له ههوالده رانی فره انس پریس که بیر و رای چه پی هه بوو لهو دوا بیانه دا سه فره نکی مه هابادی کرده و به دوا ی نهودا زنجیره و تاریکی بو دیفاع له کوردهکان له چاپه مهنی فره انس ده بلاو کردو تهود.

قازی محمد پاشان له باری تیکوژشانی ناسیونالیستی له ولاتانی دروستیدا قسه‌ی کرد. به‌لام کاتی له باره‌ی مه‌لا مسته‌فاوه که واکاو بوو ده‌گهریته‌وه بو عیراق پرسیارم لیکرد، له وه‌لامدانه‌وه‌ی راسته‌ قینه‌ خو‌ی بوارد.

له باره‌ی وتو ویتژ له گهل ده‌وله‌تی عیراق شتیکی گوت و لینی زیاد کرد که مه‌لا مسته‌فا نازاده و ههر کاتی بخوازی به‌چیته‌وه عیراق. کاتیکی داخوازی چاو پیکوژتم له گهل مه‌لا مسته‌فا و یا نه‌فسهرانی هاو رتی نه‌و دهر بری، جوابی نه‌دامه‌وه.

قازی محمد له پاشان سه‌باره‌ت هر وتو ویتژی له گهل ده‌وله‌تی ناوه‌ندی و پیشنیاری پیک هینانی نوستانیکی کوردستانی گه‌وره قسه‌ی کرد. نه‌و نیدیعیای ده‌کرد که هانده‌ری نه‌م پیشنیاره‌ خودی ده‌وله‌تی ناوه‌ندی بوه. گوتی دوا‌ی گفتگو له گهل من و دوکتور جاوید بریاری داوه نه‌م پیشنیاره‌ قه‌بول هکات. نه‌و گوتی: حیزی دیموکراتی کوردستان هیشتا بریاری نه‌داوه که داخوا پیشنیاری قه‌وام له باره‌ی چرونه‌ نیو حیزی تازه‌ی دیموکراتی نیران قه‌بول ده‌کا یان نا؟ نه‌و ههر وه‌ها ناماژهی بو نه‌و گیر و گرفته کرد که عه‌شیره‌ته موخالیفه‌کان بویان ساز کردوه. قسه‌گانی به‌ دهر برینی بیر وپای گشتی له باره‌ی سهر کوت کردنی کورده‌کان له لایهن ردزا شاهه‌ گۆتایی پی هینا.

دوا‌ی وتو ویتژ له گهل قازی چوینه‌ گه‌پانی نیو شار. دهرفه‌تیکی زۆر بو قسه‌ کردن له گهل کۆمه‌لانی خه‌لک هه‌لنه‌ کموت. چونکه‌ ته‌واوی نه‌و ماوه‌ی که له مه‌هاباد بووین لانی که‌م یه‌ک له نه‌ندامانی کومیته‌ی

ناوهندی حیزبی دیمۆکراتی کوردستان له گهلمان بوو. ئیمه له دهردهی نهم
 جهغزه له گهله کهس نهبوینه ناشنا. بهلام شۆفیری نهرمهنی ئیمه که له
 نیو شار سوپا بۆوه دهیگوت: له سهردهتاوه خهلك وای زانیبوو که ئیمه
 رووسین و پرسیبوویان رووسهکان بۆ گهراونهوه. کاتج پێیان گوتیون که
 نهمریکایین که یف خوش بهوون و ئاوتیان بوو که نامریکا کوردهکان باش
 بناسی. نهر چهند ئیندیکیان له ناست نامانجی دیداری دوو نهفسهری
 نهمریکایی گوتیونه گومانهوه. به گشتی خهلك له قازی محهمه دی رازی
 بهوون و دویانگوت: دامهزرانی دهولهتی ئهو دوی رمانی حکومهتی رهزا شا
 سهر گهوتنیککی گهوره بوه. تهنیا له بهاری بهر دهوامی ئهو دهولهته
 نیکهران بهوون.

من له راپۆرتهم دا بهر و رای نهدامانی کومیتهی ناوهندی کۆ کرد
 بۆوه. نهوان بهر منهتی سۆفیت بهوون که دهرهتانی سهر به خویی بۆ پێک
 هێناون. له سهر دهست تێوه نهدانی سۆفیتیهکان له کار و باری ولاتیان
 و نه بهوونی مهنمورهکانی سۆفیتی له شارهکهیان پێیان دادهگرت. زوربهی
 ئهو کهسانه دیار بوو ههوادارانێ نهشرافیهتی کۆن بهوون و را نه دههاته بهر
 چاو که مهیلیان، به لای کۆمونیزم دا ههبن. نهوان خۆیان له وهزعیکی
 شۆرش پیری دا دهبینی، بهلام شۆرشیککی ناسیونالیستی. نهوان دویانگوت
 : هیوا دارین حکومهتهکهیان نهونده پهره بستیتن که ههموو ناوچه کورد
 نشینهکانی ئێران بگرتهوه. نهم ناوچانه ناوچهی خوارووی ژێر کۆنترۆلی
 دهولهتی ئێرانیشی دهگرتهوه. تهنانهت شوینی دانیشتنی لور و
 ههتیارهکانیش که خۆیان به کورد نهدهزانی، له لای سهرووی کوردستانی

گه‌وری به‌شیکێ نازربایجان و له‌ خوارو و‌روژ هه‌لاتی گۆلی و‌رمی تا سنو‌ری سو‌ق‌ت‌ب‌شی ده‌گ‌رت‌ه‌وه‌.

ئه‌ندامانی کومیته‌ی ناوه‌ندی سه‌بارده‌ت به‌ بوونی سه‌ربازی زۆری ئیترانی له‌ ناوچه‌ی خوارو و‌روژ هه‌لاتی گۆلی و‌رمی نیگه‌ران بوون. لانی که‌م یه‌گ‌ن له‌و ئه‌ندامانه‌ نا‌ما‌ژدی بو‌ پیلانگ‌یرانی ده‌وله‌تی ناوه‌ندی کرد له‌ گه‌ل ه‌یندی عه‌شایری کورد.

به‌یانی ١٦ی س‌پ‌تام‌بر چوومه سه‌ردانی چاپخانه‌ی مه‌هاباد که‌ روژنامه‌ی روژانه‌ی کوردستان و ه‌یندی گو‌فاری که‌م تیراژی زمانی کوردی یان به‌لاو ده‌گ‌رت‌ه‌وه‌. زمانی کوردی به‌ کورتی دوو زا‌را‌وه‌یه‌. یه‌که‌میان له‌ه‌ج‌ه‌ی (زا‌زا)یه‌ که‌ زاری کورده‌گانی سو‌ریا و تو‌رکیا و ناوچه‌گانی سه‌رووی ع‌یراق و ع‌یلی هه‌رکی و شکاک و کورده‌گانی سه‌رووی ئیترانه‌. به‌درخانیه‌گان به‌ که‌لک و‌ه‌ر گ‌رت‌ن له‌ نه‌لفو ب‌تی رۆمی، ش‌یوه‌ نووس‌ین‌کیان بو‌ ئه‌م باره‌ دا‌ه‌ینا که‌ له‌ سو‌ریا به‌ کاری د‌ین. له‌ه‌ج‌ه‌ی د‌یکه‌ که‌ زاری زۆریه‌ی کورده‌گانی ع‌یراق و ئیترانه‌ و فره‌قیکی گه‌ورده‌ی له‌ گه‌ل زاری یه‌که‌م هه‌یه‌. ئه‌م زا‌ره‌ به‌ جو‌رده‌ نه‌لفو ب‌تیکی عه‌رده‌بی ده‌ستکاری ک‌راو ده‌نووس‌ری. له‌م ش‌یوه‌ نووس‌ینه‌دا له‌ پ‌یتی ده‌نگ‌دار که‌لک و‌ه‌ر ده‌گیر‌ی و زمانی به‌ کار ه‌ینانی ئه‌م ک‌ت‌یب و به‌لاو ک‌را‌وانه‌یه‌ که‌له‌ مه‌هاباد و به‌غ‌داو سو‌له‌یه‌نی به‌لاو ده‌گ‌رت‌ه‌وه‌.

مودیری چاپخانه‌ م‌اش‌ت‌ین‌کی نیشان‌داین له‌ چه‌شنی روتاریی و ده‌ستکاری رووس‌یا بوو. هه‌ر چه‌نده‌ ه‌یندی له‌ پا‌رچه‌گانی مارکی نه‌لمانی و چ‌ین‌ک‌وس‌ل‌و‌فاکیان هه‌بوو. ئ‌یمه‌ له‌ هه‌موو ژماره‌گانی کوردستان له‌

سەردتای دەر چوونیه‌وه و چەند گۆڤار و چەند دیوانی شیعەرمان نامادە کرد
و دامان بە بەر پرسی ئتیلاعات. هێندێ لەو نوسخانەم داوان بە
کتیبخانەی کوردی لە شاری نیویورک.

کەمێک دواي ئەوەی کوردەکان لە قەستی رۆیشتنمان ناگادار بوون،
پێیان راگەیاندین کە قازی محەممەد بۆ فراوین داوەتی کردوین. ناچار
بووین سەفەرەکەمان بۆ دواي نیوه رۆ وەدوا بخەین. نزیك نیوه رۆ ئیمە
دوو بارە لە دەفتەرەکەیدا لە گەڵ قازی وتو وێژمان دەکرد. ئەمجارە
قسەکاغان پەر لە بارەي کولتورەوه بوو. ئەو گوتی: پێم خۆشبوو کە ئێوە
نوسخەي هلاو کراوەکانی ئیمەتان وەر گرتو. چونکە دەمەوی ولاتە
یەگرتوکان لە بارەي کوردستانەوه هەموو شت بزانن. من هیچ شتێکم
بۆ شارەنەوه نیه. من گوتم: (کە وابو بۆچی مودیری تەبلیغات ناخرین
ژمارەي رۆژنامەي کوردستانی لێ وەر گرتینەوه؟ قازی نوسخەيەکی لەو
ژمارەي هەلگرت و سەر خەتێکی نیشاندام کە پێوەندی بە ئەنجومەنی
ئەپالەتی کوردستانەوه هەبوو. گوتی: ئەمە هەلەپێکە تۆرەي کردووم.
ئەپالەتی کوردستان وجودی نیه. ئیمە بەشتیکین لە نازەربایجان و من
نامەوی ئەم نوسخانەي ئەم هەلەیان تێدایە هلاو ببنەوه. ئەمە بە تەواوی
نیشانەدەری سیاسەتی ئەو بوو. عنوانی ئەو تەنیا پێشەوا بوو. بە مانای
رێبەر. بەر پرسی وەزارەتخانەکانی ئەو سەرۆک ناو دەرمان نەک وەزیر.

وەک لە دێتنەکان دەر کەوت ئەو هێشتا خۆی بە مەنموری ئێرانی
دەزانی و بە کردەوه نامانجی و دەدەست هێنانی خود موختاری بوو لە نێو
سنۆرەکانی ئێراندا. ئەو پێی دادەگرت کە کورد و ئێرانی خەزن و لە بارەي

ردگه‌زی کورده‌کانه‌مود داوای دکرد که له پاشماودی ماددکانن. له گهل قازی و هار ریکانی فراوینمان خوارد. وهک زنده‌بیگ وودکایه‌کی شازیش ناماده کرا بوو. ته‌نیا یه‌ک دوو که‌س له به‌شداربوان یارمه‌تیا داین. نیزیکه‌ی سه‌عاتی سیتو نیو داوای نیوه رۆ له گهل کوردیکی زه‌لامه‌ی خه‌لکی مه‌هاباد که‌وتینه‌ی رۆ و پاش تیپه‌ریبون له جاده‌یه‌کی شاخاوی به نیو بۆکاندا تیپه‌رین و کاتن گه‌یشتینه‌ی خه‌تی جه‌به‌ی هه‌وا تاریک ببوو. له پر چاو ساخه‌که‌مان هاواری کرد، راوه‌ستان! سئ پی‌شمه‌رگه‌هاته‌ پتش و بردیانین بۆ لای نه‌میر خانی فرمانده‌یان که‌ بارزانی بوو. نه‌میر خان له هه‌مه‌لوه‌ گوتی: نیجازه‌ی نووسراوتان له لای پی‌شه‌واوه‌ پتی نه‌یه، ناتوانم ریکاتان به‌دم. به‌لام پاشان فه‌رقیکی بۆ نی‌مه‌ داناو به‌ به‌یه‌کی دۆستانه‌ به‌رتی کردین. چه‌ند میل له‌و لاتر ربه‌ندانیکی دیکه‌مان هاته‌ پتش. داوای ماوه‌یه‌ک زیقه‌ی ترومبیل سه‌ر و که‌لله‌ی دوو سه‌ر بازی نی‌رانی په‌یدا بوون. یه‌کیان کاغه‌ز و قه‌له‌میکی به‌ ده‌سته‌وه‌ بوو ناوی نی‌مه‌یان نووسی و ژماره‌ی تفه‌نگه‌کانیان پرسی و نی‌مه‌ش چوار ژماره‌ی ساخته‌مان پی‌گوتن. شه‌و له‌ سه‌قز له‌ گهل ژهن‌رال هومایونی رامن بوارد. تامه‌ زرو بوو که‌ بی‌روای ربه‌رانی مه‌هاباد سه‌باردت به‌ عه‌شیره‌ته‌کانی دژی قازی محمده‌د بزانت. نه‌و گوتی سه‌روک عه‌شیره‌ته‌کانی مامه‌ش و مه‌نگور و نوینه‌ری گۆزنان رۆژی پی‌شته‌ر هاتونه‌ لای داوای چه‌ک و یارمه‌تیا لیکرده‌وه.

له‌ کۆتایی سه‌ردانه‌که‌مدا نی‌تر قه‌ناعه‌تم هاتبوو که‌ قازی محمده‌د به‌ یارمه‌تی رووسه‌گان توانیویه‌تی کۆماریکی کوردی به‌ راستی سه‌ر به‌خۆ دابه‌زرینتی. هه‌ر چه‌نده‌ قازی به‌ چاوی باشت‌رین دۆست سه‌یری رووسه‌کانی

دهکرد، بهلام رووسهکان به ناشکرا دهستیان له کار و باری نیتو خۆی کوردستان وهر نهدهدا. راپهرینی قازی محهمده راپهرینیکی ناسیونالیستی بوو، نهک کۆمونیستی. نهژماریکی زۆر له کوردوکانی دانیشتووی ولاتانی دیکهش قهبولیان بوو. بهلام سه رهرای نهم وه زعهش عهشیره ته گه ورهکانی کوردی ئێران یا دژی بوون و یاله ناست راپهرینه که لا لوت بوون. نهمهر خان دوو جهوتوو دواي چوونی من بۆ زیندهشت روژی ۲۷ی سپتامبر له هه ره شه یه کدا به فه رمانداری شاهپوری راگه یاند که نه گه ر ده ولته تی نازه ربایجان به ویستی کورده کان رانه گات، روژی ۳۰ی سپتامبر نه و به هیز و زۆر داری شار ده گرتی. بهلام هه ره شه ی هاشموژی کونسولی سوؤیتی نهمهر خانی سارد کرده و،

هه ر لهو روژه دا (جیری دوهیر) کونسولی نه مریکا له ته وریژ نامه یه کی له نهمهر خانه وه بۆ هات که بینیری بۆ قه وامی سه رۆک وه زیر. نهمهر خان له نامه که دا وه فا داری خۆی به رانه بر حکومه تی ناوه ندی راگه یاند بوو. وادیاره هانده ری نهم ههنگاه ی نهمهر خان فیلمیک بوه له کاتی وتو ویژی شاهپوردا رووسه کان نیشانیان داوه. فیلمه که له باره ی وه رزیژان و ناگر تیه بردانی خانو به ره ی خاوه ن ملک و پیتک هینانی کۆمونی شۆرشگێری بوه. نهمهر خان دواي گه رانه وه ی بۆ زیندهشت و چاو پیکه وتنی له گه ل که سانی عهشیره ته که ی خۆی به قورنان سویتند ده خوا که دیموکراته کان وه ده ربنی.

لهو گاته دا عهشیره ت و که سانی دیکه ش ههستیان کرد بوو که با له گام لاوه دی. چونکه هیزی تیگه یشتنی نه وان پاش چه ند سه ده کیشه و

تهقه‌لا بۆ مانمودیان له نێو دهسه‌لاتداره‌كاندا زیاتر گه‌شهی کرد بوو. روه‌سه‌كان ده‌ستیان له نازهربایجان هه‌لگرتبوو. به هۆی دژایه‌تی سه‌ر سه‌ختانه‌ی ئهمریکاوه نه‌خشهی په‌لامار ده‌رانه‌یان بۆ ده‌ست به سه‌ر داگرنتی تورکیا و یونان و ئێران له به‌ر خۆ برد بۆوه. به‌ر له وه‌ی ئێمه‌ نهم راستیه‌ به‌ ته‌ولوی بزانی، سه‌روۆک عه‌شیره‌ته‌كان به‌ یارمه‌تی هه‌ستی شه‌ شهم ئه‌وه‌یان هه‌ست پێکرد بوو. له ناخری مانگی نووامبر دیار بوو که ده‌وله‌تی ئێران بۆ چاوه‌ دێری به‌ سه‌ر هه‌لبژاردندا به‌ریاری داوه له‌شکر بۆ نازهربایجان بنێرێ. هێزیکانی ئێران هه‌وه‌لێن هه‌نگاو زه‌نگانیان گرت.

روژی پێنجی دیسامبر قازی محهمهد و یارانی هه‌لکه‌وتووی کۆ بوونه‌وه و به‌ریاری به‌ر به‌ره‌کانیان دا. به‌لام روژی دوایی سه‌دری قازی به‌ری قازی محهمهد نه‌یتوانی حیزب و سه‌روۆکه‌كان رازی به‌کا که نه‌رته‌شی ئێران به‌ راستی هه‌ر بۆ سوکایه‌تی و نه‌و به‌ که‌م گرته‌نه‌ ده‌بی که کورده‌كان وه‌هالیان داوه. دیار بوو کورده‌كان له ئالوگۆری نازهربایجان ده‌رسیان وه‌ر گرتبوو، له گه‌ل پێشه‌روه‌ی نه‌رته‌شی ئێران له دۆله‌کانی قافلاتکۆ هێزی دیموکرات و دام و ده‌زگای ده‌وله‌تی نازهربایجان له ماوه‌یه‌کی که‌مدا تێک ته‌پی. قازی محهمهد و پێروه‌انی زانیان که یاری ته‌واو بوه. عه‌شیره‌تی شکا و هه‌رکی به‌ مه‌یل و داخواز بۆ په‌لامار دانی دیموکرا ته‌کانی روژئاوای گۆلی ورمێ ده‌گه‌ل هێزی ده‌وله‌تی که‌وتن.

بارزانیه‌كان بۆکانیان به‌ جێهێشت و پاش ماوه‌یه‌کی کورت ژه‌نرال هومایونی له میانداو خه‌ریکی رێبه‌رایه‌تی کردنی عه‌مه‌لیات بوو. کورده‌كان وه‌فادار ما بوونه‌وه. نه‌ توانای شه‌ریان هه‌بوو نه‌ ده‌یان توانی به‌

راکردن خویان رازی بکهن. به ناچار ریگای تهسلیم بوونی
شهرافتمه‌ندان‌ه‌یان هه‌ل‌ب‌ژارد.

روژی ۱۳ی دیسامیر قازی محمهد و سهدری قازی و سه‌یفی قازی له
میان‌دولو ته‌سلیم نامه‌ی خویان دا به ژهن‌رال هوما‌یونی. هه‌ر چه‌نده ژهن‌رال
یه‌ک دوو پرس‌یاری قورسی سه‌بارت یه وه‌فاداری قازی به ده‌وله‌تی
تاوه‌ندی له قازی کرد، به‌لام له سهر یه‌ک ره‌فتاری له گه‌ل قازی به نه‌ده‌ب
و مونسیفانه بوو. هه‌ر وه‌ک چاره‌ روان ددکرا له گه‌ل بیرا رای قازی
موافیق بوو که باش‌تره نه‌رت‌ش به بی خوین ریژی به‌چیت‌ه ناومه‌ها‌باد.

بارزانیه‌کان گه نیستا تاقه پارتیزه‌ری شارن پاشه کسه بکهن. قازی
محمهد به جیگه‌یان‌دنی به‌شی ناخری واته پاشه کسه‌ی بارزانیه‌کانی وه
ن‌ستو گرت. هه‌ر س‌ی قازی ریگایان درا بو بردنه سهری به‌لینه‌کانیان
به‌چنمه‌ده مه‌ها‌باد. دوا‌ی گه‌رانمه‌ه بو مه‌ها‌باد قازی محمهد توانی هاوکات
له گه‌ل پاشه کسه‌ی بارزانیه‌کان بو نه‌غه‌ده نه‌خش‌ی سه‌ره‌نگ دووهم
غه‌فاری که کورده‌کانی موخالیفی بو لای شار ریبه‌ری ده‌کرد، رابگری.
نه‌رت‌شی نیران له مه‌ها‌باد پیشوازی لیکرا. چاو پیکه‌وتنی ته‌شرفاتی له
نیوان قازی محمهد و قه‌رمانده‌کانی نه‌رت‌شی نه‌تجام درا.

دوا‌ی دوو روژ قازی محمهد و هیندی له ریبه‌رانی ده‌وله‌تی نه‌و گیران.
سهدری قازی بو تاران گه‌رایمه‌ه بوو هی‌رایه که له شوینی نوینه‌رایه‌تی
پارلمان له نه‌منیه‌تی زیاتر که‌لک وهر گری. له‌م به‌ینه‌دا هوما‌یونی مه‌لا
مسته‌فای بو مه‌ها‌باد بانگ کرد و له مه‌به‌ست و نامانجه‌کانی پرس‌ی. مه‌لا
مسته‌فا گوتی: (نه‌گه‌ر نه‌منیه‌تی ده‌سته به‌ر بکری، ده‌چیت‌ه‌ه بارزان له

عیراق.) هومایونی ریکی خست که له گهل سهرهنگ غهفاری بچیتته تاران و لهوئ مهسهلهکمی جتیهجی بکا.

روژی ۲۸ دیسامبر چاوم به دوکتور ئهردهلانی دۆستم سهر نووسهری روژنامهی گوهرستان کموت. نمو گوتی : سهدری قازی و مهلا مستهفا ههر تکیان له تارانن. بو روژی دولیی ریکی خست که چاوم به سهدری قازی بکهوئ. من له مههاباد سهدری قازیم نه دیبوو. نهویش وه برای خزی دهچوو. مووی سهدری ماشو برنجی ببوو، بهلام له برای قهلهو تر بوو. نهو چۆنیهتی تهسلیم بوونی مههاباد وگرتن و چاره نووسی مههابادیهکانی بو باس کردم. برا و ناموژای گیرا بوون. هیتندی لهواتیتر به سهدید نهحمهدی سهدید تههاشهوه بو عیراق ههلاتبوون و له وی گیرا بوون. چاپخانه داخرا بوو. نموانه ههموو خهبری نا هومیدی بوون. ترس و نیگهرانی نمو له جیتی خزی بوو. روژی دوایی دوو نهفسهری ئهرتهشی نهویان برده لای قهوام و پاشان به جیپتکی ئهرتهشی ناردیانهوه مههاباد تا له گهل برای و ناموژای دادگایی بکری.

ههر نمو روژه، واته ۳۰ دیسامبر سهرهنگ غهفاری هاته دهفتهری من. له سهقز له گهلی ناشنا ببووم. ههر لهو شوینه که نمو نهفسهری پتوهنداری ژهنرال هومایونی و عهشیرده کوردهکان بوو، ههلوتست و رهفتاری باشی له گهل عهشایرکاری تیکرد بووم.

نمو منی بو دیتنی مهلا مستهفا بانگ کرده مالی خزی. منیش له گهل کولۆنیل (سکستون) یهکهمین روژی سالی ۱۹۴۷ چوومی دیداری. غهفاری له دهرهوهی مالهکمی پیشوازی لیکردین. پاشان به پیتیلیکانی

سارد و رزیدا بۆه تاغیگی سارد ریتوینی کردین. به دابی خویان چهند کورسی له دهوردی میتیکی پچوک دانرا بوون. به پیاویکی کورته بالای ناساندین که چاکه تیکی رهشی له بهردابوو، نهو پیاوه مهلا مستهفا بوو. مهلا مستهفا چاو وبرۆیهکی رهشی ههبوو. شکلی سهری نیزیک به چوار گوشه و مووی پری رهش دایان پۆشیبوو. داوداوهی سپی لێ دهپیران. نیوجاوانیکی کورت و روخساریکی گرژی ههبوو. بروسکیک له چاوانیدا دهدهوشا بیچم و نهندامیکی عادهتی ههبوو. بهلام له وانیه ده لیباسی کوردی دا له نیو خهلق و عهشایردا سام و ههیه تیکی بووین. نهو به زاری کوردی فارسی ده پهیقی. نهو گوتی کاتێ له عیراق دهر کرام له نیزیک سنور ژهنرال (لیووت) و نهفسهرانی دیکه سوؤیتی به نیتهیان کوت بچنه مههاباد و بچنه ژیر فرمانی قازی محهمهد. دواي ۵۰ رۆژ کهسانی خۆم برده مههاباد و لهو دهمهوه پتوهندی راسته و خۆم له گهل روسان نهبوو. جگه له سهفهریکی تهووتیز که دهموست خیزانم له خسته خانهی سوؤیت عیلاج بکری. لهوه زیاتر هیچ نهفسهریکی سوؤیت لایهنی راویتی نیته نهبوو.

وا دههاته بهر چاو له هیندی مهنموری سیاسی نینگلیز بیره وهریهکی خۆشی ههیه. داخی نهودی ههبوو که مهنموری دیکهیان له جیگای نهوان داناوه، نهو دوکتور (هوف) یشی له بیر بوو. پاشان نیتهی برده ژووریکی دیکه له وئ دوو نهفسهری کوردی عیراقی دانیشتبوون و ههر تکیان کوت و شالواری جوانی ئوروپییان له بهر دابوو. یهک لهوان کلاویکی جوانی له سهر بوو. عیزهت عهزیزم له مههابه دیبوو. نهو دهم نهمدهزانی گیتییه. به

ئینگلیزی چەند وشە بە کم دواند بوو چاوە دێرانی کورد ئەوەندە دیان پێی خۆش نەبوو. ئەو دەم لیباسی جوانی کوردی لە بەر دا بوو. سەر و چاوەتیکێ رێک و چاوە و برۆیەکێ رەش لە روومەتیکێ تاو بردوودا وە (بابا عەلی) دوجوو. ئینگلیزی ئەواو قسەی دەکرد بەلام قەلەمی و قەدیی راست وەک ئینگلیزی میر حاجی کە پیاویکی سەمێل زەلام بە روومەتیکێ سپی و ریشیکێ قاوەیی دا پۆشیبوو. میر حاج قەت بزەیی نە دەهاتتی و تۆرە دەهاتە بەر چاوە. جاریکیان لەرزیکێ توندی هاتە دەستی و دەستەکەیی لە حموا دەسپێراند و دەتگوت خەتی عەرەبی دەنووست.

ئەوان هەولیان دا روونی کەنەو کە بۆ چی لە نەرتەشی عێراق رایان کردووە و هاتوونە ئێوە شۆرشێ مەلا مستەفاووە. عێزەت دەتگوت: لە زەمانی وەزیرەتی نوری سەعید دا کە لە گەڵ کوردەکان مودارای هەبوو، هێندێ لە نەفسەرانێ کورد سەر پەرشتی ناوچەکانی سەر وویان دەکرد. تەنانت وەزیری ئێوە خۆ ماچید مستەفا پێشنیاری پێکرد بوو کە وەک فرمانداری نیزامی بچێتە سەر وو. بەلام دواي لاچوونی کابینەی نوری سەعید دەولەت دەرە سەری بۆ مەنمورە کوردەکان پێک هێنا. مەنمورە سیاسیی کۆتەکانی ئینگلیز کە وەزە کە تێدەگەشتی لایان بردن. بە داخمو کەسانی تر لە جینگەیی ئەوان دانران. قەیرانە کە کاتێ دەستی پێکرد کە مەنمورە تازەکان تازە دەهاتن لە گەڵ بارو دۆخی سەر وو ئاشنا بن. عێزەت و میر حاج لەو ١٢ نەفسەرانەیی نەرتەشی عێراق بوون کە لە گەڵ ٥٠ نەفسەری ناوچەیی و نەژمارێک سەر باز و مەنمور و ماموستای عێراقی کە ژمارەیان لە سەدان کەس زیاتر دەبوو پەگەڵ بارزانیا

لە مەلا مستەفام پرسی : (نێستا دەتموێ چبکە ی ؟)

- دەمەوێ بەگەرتمەوێ بۆ عێراق. ماویدیە کە پێتووم بۆ نیشتمان بەگەرتمەوێ. بەلام دەولەتی عێراق نەمنیەت نادا بە نێمە. نەگەر وتو وێژمان لە گەل عێراق سەر نەگرێ، هیوا دارم کە نێران پەنامان بدا. نێران ولاتی نێمە یە. نێمە نێرانین و نێرانیهکان لە خۆمان. نێمە پێمان خۆشە بەگەرتمەوێ بارزان بۆ سەر مەل و ژیاڵی خۆمان. نەگەر نەشبوو لێرە دەمێننەوێ.

مەلا مستەفا مانگێک لە تاران مایەوێ. دوای سەر نەگەوتنی هەول و تەقلای بو دەستە بەری لە رێگای هالیوزخانە ی نەنگلیزەوێ بێ گەرانەوێ بێ مەترسی بۆ عێراق لە گەل کار بە دەستانی نێرانی وتو وێژی دەست پێکرد. نێرانیهکان هەر چەندە رێگایان نە دەدا کە پێروانی مەلا مستەفا لە کوردستانی نێران بمێننەوێ، بەلام نامادە بوون ئەوان لە ناوچە یەکی شاخاوی لە نیوان کاشان و هەمەدان نیشتە جێ بکەن.

مەلا مستەفا لە کۆتایی سەفەرە کە ی دا گەرایەوێ بۆ سەر وو تا لەو بارەوێ بێر بکاتەوێ و لە گەل خەڵکە کەشی راوێژ بکا. بەلام شیخ نەحمەد لە گەل کۆمەڵێکی زۆر ی دیکە بە توندی دژی پێشنیاری نێران وێستان. هەر چەندە لەوانە بوو مەلا مستەفاش ئەم پێشنیارە قەبوول نەکا.

ناخە کە ی بە هوما یونیاں راگە یاند کە هەر لەو شوێنە ی هەن دەمێننەوێ و هیچ مەرج و شەرتیش قەبوول ناکەن. هوما یونی دەستە جێ لەشکری بۆ سەر کۆت کردنیان خستە کار. ئەوان ناچار لە ناخری فیوریە دا بۆ لای رۆژ

ناوای لای سنوری عیراق یزووتن. بهلام بهفری قورس ریگای نه‌دا له چیا
تیپه‌پن، ناچار له نیران مانه‌وه. سهرانسهری مانگی مارس به شهر و
پاشه کسه له گهل نه‌رتەشی نیران بردیانه سهر. ناخره‌که‌ی بویان دهر کهوت
که ناتوانن زیاتر بهر به‌ره‌گانی بکه‌ن.

شیخ نهمهد ههموو تایفه‌که‌ی برده‌وه عیراق چونکه ده‌وله‌تی عیراق
ده‌سته بهر نامه‌ی به نووسراو دابوونی. ههر چه‌نده نه‌و گیانی خۆی
پارتیزرا، بهلام نه‌فسهرانی کوردی نه‌رتەشی عیراق که له گهل‌یان بوون
له‌وانه عیزه‌ت عه‌زیزیش له مانگی یون دا نی‌عدام کران.

وه‌ک پاشان دهر کهوت میر حاج ته‌کبیریکی تری ناقلانه‌ی کرد بوو. (ده‌ی
مه‌به‌ستی مه‌لا مستمفا به‌ی یان هه‌له‌ی وه‌رگێرانی فارسی یه) و. نه‌و
به پتچمه‌وانه نه‌یوست بوو خۆی ته‌سلیمی ده‌وله‌تی عیراق به‌کاته‌وه. به‌ره‌و
سنور بوو ریگایه‌کی دیکه روژیستبوو. ریگایه‌ک که له چیاوه ده‌گه‌یشه
بارزانی نی‌شتمانی. له وتو ویتیکدا له وێ بۆی دهر کهوتبوو که ناتوانی
به‌روا به عیراقیه‌کان به‌کا، نیران و تورکیش په‌نای ناده‌ن. گۆیا به‌جۆریک
له گهل رووسه‌کان پتیه‌ندی گرتبوو. چونکه روژی ۲۷ی مانگی مای له
گهل ۵۰۰ کهس له پیاوه‌گانی سنوریان په‌راند و هاته‌نه‌و خاکی نیران.
کاتی مه‌لاو بارزانیه‌کان بوو لای سه‌روو خه‌ریکی پتیره‌وی بوون،
جاریکیش چونه‌و خاکی تورکیا. شه‌خسی شا فه‌رمانی توندی دابوو که
نه‌رتەشی نیران ریگا نه‌دا دوو باره‌ بیتنه‌وه خاکی نیران. به‌لام تا نه‌و
کاته‌ی له خۆیه‌تیپه‌پن و له سنوری سوڤیت نیزیک بوونه‌وه، نه‌رتەش
نه‌یتوانی بیانگاتی. له وێ له پتیشدا بارزانیه‌کان په‌لاماریان برد و

کوشتاریکی باشیان له نمرته‌شی نیران کرد و له ناراسی پهرینه‌وه. قه‌زاو
قه‌ددر و ابوو که سالی ۱۹۵۸ دوو باره بیتنه‌وه عیراق و بینه درک له چاوی
دهوله‌تی عیراقدا که له فه‌سله‌کانی دراییدا به دریژی باسیان ددگری.

به‌لام قازی محمد زووتر له وان توشی چاره نووسی خۆی بوو. ههر
سێک قازی له دادگایه‌کی نیزامی دا به نه‌یینی له مه‌هاباد دادگایی کران و
روژی ۲۳ی ژانویه به مهرگ مه‌حکوم کران. به‌لام ناژینی (نیجرا) حوکمی
نیعدامیان له لایدن تارانوه دوا خرا، چونکه قعوام نه‌یده ویست له کاتی
وتووژی گرنگ له گهل سوڤیت هه‌راو ده‌نگی لی ساز بی.

ماوه‌یه‌کی کهم پیش رویشتنی من له تاران له فیوری ۱۹۴۷ ژه‌نرال
ره‌زمارا چوه مه‌هاباد. به‌لگه‌ی نمو توّم به ده‌سته‌وه بوو که به دلنیاپی
بزائم مه‌نموریه‌تی چاوه دیری به سهر نیعدامی برایی قازی پی
نه‌سپێراوه. من چوومه لای بالیوزی خۆمان (جۆرج نالین) تا نزائم ده‌توانم
کاریک بکه‌م.

بالیوزمان لیتی پرسیم: (بۆ چی نه‌وه‌نده نیگه‌رانی وه‌زعی قازیه‌کانی؟
نه‌وان له گهل سوڤیت هاوکاریان کردوه)

- راسته. به‌لام نه‌وان تیکۆشاوان نه‌وه‌نده‌ی له تونایاندا بی بۆ
باشکردنی وه‌زعی خه‌لک کار بکه‌ن. سوڤیتیه‌کان تاقه کوس بوون
یارمه‌تیان دلون.

- باشه. چاوه روانی من چی بکه‌م؟

- لام وایه تو ده‌بی داوا له شا بکه‌ی که ده‌ستور بدا به ره‌زمارا که
قازیه‌کان بۆ دادگایه‌کی مونسیفانه و ناشکرا بیتنه تاران

له سەر ویستی بالیوزمان شا گورج بانگی کرد. لهم چاو پیکه وتنه دا
 بالیوزمان هیواداری خۆی دهر پهری که مهسه لهی عه شیرده تەکان و له وانه
 مهسه لهی کورده کانیش به باشی چاره سەر بکری. پاشان گوتی: قازیه کان
 هەر چه نه له گهل سۆفیت هاو کاریان کردوه به لام له بهاری فیر کردن و
 پهروه ده دا خزمهتی زۆریان به خه لک کردوه. لیره دا شا قسه ی وی پهری
 و به زهرده خه نه په کوه گوتی: (تو ترست هه په من نهوان نیعدام بهکم. ؟
 نهگه مهسه له نهویه دلتیا به نه سه له خه یالیتیکی ناوام نیه.)

به ره به یانی رۆژی ۳۱ی مانگی مارس قازیه کان به ده ستونی
 نه علاحه زهره تی شاهه نشا له دار دران. وادیاره راست دوا ی نه وه ی
 بالیوزمان دهر گای کۆشکی پتوه داوه و رۆشته وه، شا ده ستوری نیعدامی
 قازیه کانی راگه یاند بوو.

بهر همه نو سراوه گانی نووسەر:

- ۱ - کاروانتیک له شه هیدانی کوردستانی نیران
- ۲ - وه لامیتک کوردی و فارسی
- ۳ - رۆنۆینی شهر ی پارتیزانی
- ۴ - له دهوری رتک خراوی لاوانی حیزبی دیموکرات کۆ بینه وه
- ۵ - ره خه نو لیتکۆلینه وه له سەر کتیبی حوسیتی مه ده نی
- ۶ - چه ند قسه په ک له گهل خه بات
- ۷ - کوردو فهره منگی بیگانه

- ۸ - لیکۆلچنموه (کمرته باسیک له سه ر سۆسیالیزم) کوردی و فارسی
- ۹ - تایبه تی کۆنگره ی شه شه م
- ۱۰ - کۆماری دیموکراتی کوردستان یا خود موختاری
- ۱۱ - یادی هێمن
- ۱۲ - له پێناو چی دا؟
- ۱۳ - بادانه وه
- ۱۴ - کړوکاش
- ۱۵ - سه فەر به کوردستان
- ۱۶ - له بیردوهریه کانم بهرگی: ۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹
- ۱۷ - پێدا چوونه وه (میژووی بزوتنه وه ی نیشتمانی له کوردستانی نێران)

نمو پهر ههمانه ی نووسهر کردوونی به کوردی

- ۱ - دایک - ماکسیم گۆرکی
- ۲ - ژدان و کردوه کاتی لێنێن
- ۳ - نه فسانه کوردییه کان - رۆدینکۆ
- ۵ - زه وی پچوک - بهرێژنیف
- ۶ - کۆمه له چیرۆکی هه لێژاره له نه ده بی بێگانه
- ۷ - مه سه له ی کورد له پارلمانی سوید
- ۸ - یاسای بنچینه یی ئابووری سۆسیالیستی

- ۹ - همه چکۆل - نینجه مه مه د - یاشار کهمال
- ۱۰ - ئوسولئ سهره تاییه کانی فلهسهفه - ژۆرژ پۆلستیر
- ۱۱ - نامهئ گولله باران کرلودکان
- ۱۲ - رهوشئ کوردان - میژووی بابان و نهردهلان
- ۱۳ - نازادی یا مهرگ - کازانتزاکیس
- ۱۴ - مهسهلهو زار گوئنئ لوپی
- ۱۵ - رۆژهکانئ نیران - نارچیمالد رۆزویلت

